

АПРИЛ 2023
8 МИЛИАРДА • РАСТЯЩАТА НИГЕРИЯ • НАМАЛЯВАЩИЯТ КИТАЙ • МЕЧООПАШАТИТЕ РАЦИ

04.2023

NATIONAL GEOGRAPHIC

РАСТЯЩАТА
НИГЕРИЯ

НАМАЛЯВАЩИЯТ
КИТАЙ

МЕЧООПАШАТИТЕ
РАЦИ

8 МИЛИАРДА

ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ

Хората на Земята се увеличават,
но в някои страни се умножават,
докато в други намаляват

WWW.NATIONALGEOGRAPHIC.BG

ISSN 1312-6571

5,99 лв.

9 771312 657664

04 >

СЪДЪРЖАНИЕ

На корицата:

Броят на хората на Земята продължава да расте и през ноември миналата година достигна 8 милиарда. Но бъдещата траектория на населението може да крие някои големи изненади.

ИЛЮСТРАЦИЯ: ДЖЪСТИН МЕЦ

СТАТИИ

ОСЕМ МИЛИАРДА:
СПЕЦИАЛЕН ПРОЕКТ

Демографският взрив

С намаляването на детската смъртност и увеличаването на средната продължителност на живота броят на хората на Земята се е удвоил за по-малко от 50 години. Според експертите тази тенденция може да се обърне в зависимост от променливи фактори като ограничените ресурси и променящия се климат.

ТЕКСТ: КРЕЙГ УЕЛЧ

..... стр. 30

Растящата Нигерия

Най-многолюдната африканска държава е изправена пред недостиг на храна и работни места.

ТЕКСТ: АДАОБИ ТРИСИА

НВАУБАНИ

СНИМКИ: ЯГАЗИЕ ЕМЕЗИ

..... стр. 42

Намаляващият Китай

Намаляването на раждаемостта в една световна суперсила променя нейното бъдеще.

ТЕКСТ: БРУК ЛАРМЪР И

ДЖЕЙН ДЖАН

СНИМКИ: ДЖЪСТИН ДЗИН

..... стр. 64

▲ Под голямата черупка

Мечоопашатите раци живеят на океанското дъно от 450 милиона години. Днес играят ключова роля в медузината – но това има своята цена.

ТЕКСТ: ЕЙМИ МАККИЙВЪР

СНИМКИ: ЛОРАН БАЛЕСТА

..... стр. 88

ГОРЕ: Тези древни безгръбначни с шиповидни опашки и черупки като каски са успели да оцелеят след астероида, убил динозаврите. Но да оцелеят след пораженията от хората може да се окаже по-трудно.

КРАСИМИР ДРУМЕВ

Двете страни на медала

Роген съм във времето на Втората световна война, години на страх и смърт, когато и София не е била пощадена от бомбардировки. Изглежда абсурдно тогава да се раждат и отглеждат деца, ала българските „майки юнашки“ са имали кураж.

Сега, като чета статистиката за увеличаващото се население на Земята, си задавам въпроса къде сме ние, българите. Тревожния отговор го знаят всички – нацията ни става все по-малочислена. Медалът има и обратна страна – твърде много са хората без добро образование, дори без никакво, толпи от неграмотни. Във време на невиджан научно-технически напредък тези наши съграждани са обречени да метат улиците, да се занимават с незаконни „дейности“.

Разбира се, добре е раждаемостта да се поощрява с още социални мерки, но не съм убеден, че те са панацея. Когато вървя по улиците на разхубавена София, непрекъснато срещам навъсени, мрачни физиономии. Емоционалната атмосфера в България не е достатъчно положителна, много хора живеят с чувство на безперспективност въпреки щедрите обещания на политиците. В световната „скала на щастие“ ние сме някъде към дъното. Убеден съм, че ако се измъкнем оттам и заживеем в обстановка на повече ведрост, на повече усмивки и оптимизъм, то и раждаемостта ще нарасне. Отговорност на политиците е най-сетне да изчезнат злобата и ругатните от техните взаимоотношения.

ТЕКСТ: НЕЙТЪН ЛЪМП СНИМКА: ДЖЪСТИН ДЗИН

НАСКОРО ПРОЧЕТОХ книгата на Чарлз Ман от 2018 г. „Магьосникът и пророкът“. През призмата на живота на учениците от XX в. Норман Борлауг и Уилям Фогт книгата разглежда два противоположни възгледа за това как човечеството може да посрещне предизвикателствата, пред които сме изправени поради растящото население и увеличаващото се въздействие върху околната среда. От едната страна е Фогт, който се примирява с ограниченията: не трябва да прекратяваме отиване това, което Земята може да понесе. От другата е Борлауг и вярата му в силата на иновациите: можем да изобретим решения. Мнозина по-скоро вярват, че пътят напред е в комбинирането им. Засега няма пълно съгласие кой е най-добрият подход.

Този месец обръщаме внимание на последствията от едно ново постижение от края на миналата година, когато ООН обяви, че световното население е достигнало 8 милиарда. Въпреки че през последното

столетие населението на планетата е нараснало експоненциално, този ръст не е равномерен и в някои държави хората вече са по-малко. Затова статиите ни разглеждат демографския въпрос на две много различни места: Нигерия, която бележи експлозивен ръст, и Китай, който трябва да се справи със свиващо се население. През следващите десетилетия двете държави и други с подобни тенденции ще бъдат изправени пред коренно различни предизвикателства.

Ние, хората, сме много изобретателни в намирането на решения – но дали ще можем да се въпрезем достатъчно, така че тези решения да вземат връх над проблемите, които създаваме, докато все повече и повече изстискваме ресурсите на планетата? Отговорите няма да са лесни.

Надяваме се броят да ви хареса.

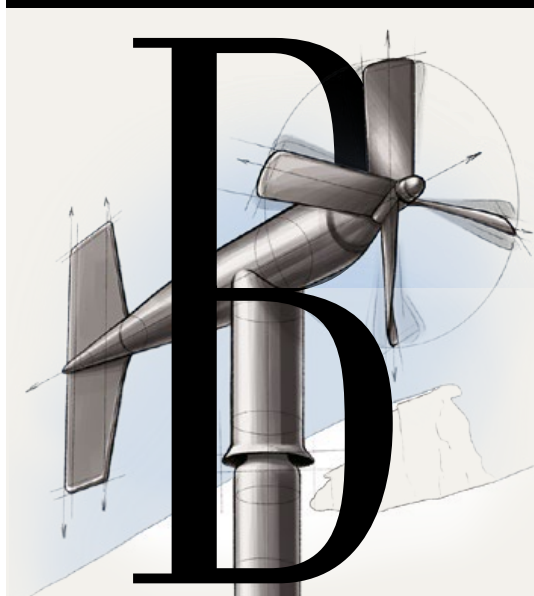
Бебе, увенчано с диадема от розов тюл и дантела, позира за снимка в център за следродилна грижа в Хангжоу, Китай. Въпреки че населението на страната намалява, директорът на центъра казва, че бизнесът върви добре, тъй като много майки с малки деца търсят помощ от професионалисти, за да се върнат по-бързо на работа.

Еверест я повредил. Учените я поправили

ПРЕЗ 2020 Г. НАЙ-ВИСОКАТА МЕТЕОРОЛОГИЧНА СТАНЦИЯ В СВЕТА ПОТЪНАЛА В МЪЛЧАНИЕ. СЕГА НА ПОКРИВА НА СВЕТА Е ПОСТАВЕНА НОВА, ПОДОБРЕНА ВЕРСИЯ

ТЕКСТ: ФРЕДИ УИЛКИНСЪН

В ЕДИН ДЕН като от пощенска картичка през 2021 г. Тензинг Гялзен Шерна изкачил билото на Балкона – брулено от вятъра място за почивка високо на югоизточния хребет на вр. Еверест. Точно пред котките му, полузаровени в твърдия сняг, били останките на най-високата метеорологична станция в света.

Когато станцията за пръв път била сглобена и прикрепена към скалата, приличала на сложна самоделна антена, окичена с хранилки за птици и ветропоказатели. Всъщност била устройство на стойност 30 000 долара, съставено от прецизни инструменти, измерващи вятъра, влажността, температурата, слънчевата радиация и атмосферното налягане. Сега изкривената двуметрова мачта лежала настрана, вкопана в леда.

Тензинг, електротехник и планински водач на 31 години, извадил телефона от гащеризона си с пълнеж от пух и започнал да снима сцената.

ДАННИТЕ ОТ СТАНЦИЯТА,
ИНСТАЛИРАНА ПРЕЗ 2019 Г., СА
ПРЕДОСТАВИЛИ ИСТИНСКО
СЪКРОВИЩЕ ОТ ПРОЗРЕНИЯ В
МЕТЕОРОЛОГИЧНОТО „СКРИТО
ЦАРСТВО“ НА ЕВЕРЕСТ И
ОКОЛНИТЕ ПЛАНИНИ.

Балконската станция била спряла да предава на 20 януари 2020 г. – 7 месеца след инсталирането си. Тя била една от петте автоматични метеорологични станции, поставени през май 2019 г. като част от партньорството между Националното географско дружество, университета „Трибхуван“ в Катманду, Непал, и непалското правителство, финансирани от „Ролекс“. Сърководителите на проекта – климатолозите Том Матюс и Бейкър Пери – казват, че данните от станцията, предавани чрез сателит, са осигурили истинска съкровищница от прозрения относно метеорологичното „скрито царство“ на Еверест и околните планини Хиндукуш, част от Хималаите.

Коленичил в снега, близо до счулената станция, Тензинг взел отвертка и ключ от раницата си и откачил малък сив твърд куфар за оборудване, прикрепен към мачтата. Вътре имало регистратор на данни, който събържал последната информация, събрана от станцията, преди да я съкрушат екстремните условия.

НЯКЪДЕ ОКОЛО ВРЕМЕТО, когато Балконската станция спряла да предава, сензорите за вятър под нея – на следващата по-ниска станция на Южното седло – също излезли от строя. „Забелязахме порив на вятър с около 240 км/ч точно преди това, така че не е чудно какво се е случило“ – казва Матюс. После, преди техниката да може да бъде ремонтирана, Ковид-19 спрял всички дейности на Южния склон на Еверест през 2020 г. Едва през 2021 г. Тензинг и друг шерпа най-сетне могли да посетят мрежата на Еверест за първата ѝ официална поддръжка.

На по-ниските станции те инсталирали нови сензори, сменили батериите и инспектирали сглобките и болтовете. После Тензинг продължил към Балконската станция, за да прецени повредата и да вземе регистратора на данни. Но той още не бил приключил задачата си. Екипът вече планирал замяната на унищоженото оборудване с подобрена метеорологична станция, а Тензинг трябвало да открие нова, по-високо разположена локация за нея. Той продължил нагоре, докато не стигнал Скалата на Бишоп – ориентир, наречен на Бари Бишоп, бивш редактор на сп. *National Geographic* и член на първата американска експедиция за изкачването на Еверест през 1963 г.

Какво засякла метеорологичната станция

Сред разкритията, които все още излизат от данните от метеорологичната станция от 2019 и 2020 г., е и това, че снежът и ледът на големи височини изчезват много по-бързо, отколкото сме смятали преди. „Върхът на Маунт Еверест може и да се окаже най-слънчевото място на света“ – казва климатологът Том Матюс – и щом тази енергия се отрази или абсорбира от планинската повърхност, тя кара твърдия лед директно да се изпарява, което води до значителни загуби на ледена маса дори и при температура на въздуха доста под нулата. „По големите височини топенето е много повече, отколкото сме си представяли – казва той, – което се отразява на оценките ни за количеството сняг“ и може да се отрази и на оценките за чувствителността на ледниците към температурните промени.

В крайна сметка онова, което мрежата от станции проследява, ще докосне живота на 1,9 млрд. души, които разчитат на сладката вода от региона. —Ф. У.

На водената от Националното географско дружество експедиция през 2022 г. Ками Темба Шерна (вляво) и Тензинг Гялзен Шерна инсталират новата метеорологична станция. Данните от нея осигуряват информация за най-различни неща – от топенето на ледниците до променящите се цикли на реколтата.

СНИМКА: АРБИНДРА КХАДКА,
NATIONAL GEOGRAPHIC
КАРТИ НА NGM

На височина 8810 м Скалата на Бишџп се намира на около 40 вертикални метра под върха – и е избраното място за новата станция.

ПОД НАПОРА НА СТИХИИТЕ всяка подвижна част в крайна сметка ще поддаде. Попитайте Кийт Гарет. Сензорите за вятър обикновено са сред най-уязвимите инструменти. Най-издръжливият такъв сензор е анемометърът с тръба на Пито, изобретен през XVIII в. от френския инженер Анри Пито. Големият му недостатък е, че тежи много. В сътрудничество с екипа на NG Гарет олекотил радикално съществуващата технология на Пито, свеждайки 20-килограмовата система до ок. 2 кг. Трябвало само да се занесе на Покрива на света и да се инсталира.

ПРЕЗ ПРОЛЕТТА НА МИНАЛАТА ГОДИНА Пери, Матюс и Тензинг се върнали на Еверест. С тях имало още 12 шерпи, повечето участвали в първоначалната експедиция за поставянето на метеорологичната станция. Екипът се събрал на Базовия лагер заедно със стотици непрофесионални планинари и водачи, които се събирали за основния катерачески сезон през 2022 г.

Новата станция, която донесли за инсталиране на Скалата на Бишџп, имала няколко подобрени компоненти, включително нов, ултралек дизайн на сензора за вятър в тръба на Пито. Планът бил да се вземат части от унищожената станция на Балкона и да се съобщи новата на Скалата на Бишџп, която Тензинг огледал предходната година.

Въпреки че катеренето за инсталирането на новата станция не било лишено от рискове, то цяло да донесе директни ползи. Метеорологичните данни са от основна важност за голямо планинско изкачване, помагайки на водачите да планират експедициите и да опазят клиентите си в безопасност. Но ако нещата се объркат и някой катерач трябва да бъде свален, те осигуряват данни в реално време на пилотите на хеликоптери и спасителите и това силно повишава шансовете за успех. Тензинг се изразява простиичко: „Така спасяваме повече катерачески животи“.

На 9 май членовете на екипа започнали да пристигат на Скалата на Бишџп около 9 ч сутринта. Вятърът бучал над Еверест със 70 км/ч, сваляйки температурата до под -40°C.

Когато започнало сглобяването на метеорологичната станция, Матюс установил, че пръстите на дясната му ръка били вдървени от студа; не можел да предложи никаква реална помощ. Но водачите шерпи се били подготвяли за този момент от 2019 г. насам. Осем членове на екипа се изкатерили, всеки с 24-волтова батерия в пухените си костюми, затопляйки я за употреба при инсталирането на жизненоважните анкерни болтове.

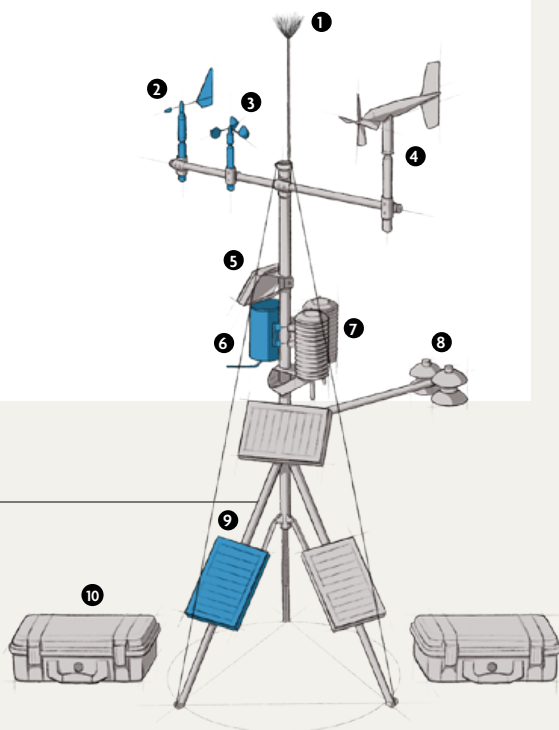
В хапещия студ инсталирането отнело почти 3 часа, с час по-дълго, отколкото се надявал екипът. Тензинг направил финалното свързване за захранването на станцията. Докато той, Матюс и шерпите се върнат до Южното седло няколко часа по-късно, новата станция вече изпращала данни. „Имаме добри шансове да измерим зимния вятър в пълната му сила – отбелязва Матюс. – Това би било удивително.“

Междувременно се разчула новината, че китайски екип бил инсталирал собствена мрежа от 7 метеорологични станции на Еверест – на северния склон на върха, който е противоположен на този, който Тензинг, Матюс и Пери изкачили. Що се отнася до височината на най-високата станция в китайската мрежа, смята се, че вероятно е на същата надморска височина като Скалата на Бишџп. Само на хвърлей камък от върха.

Дали това означава, че има нова международна надпревара за поставяне на метеорологични станции на най-високата планина на света? Матюс омаловажава подобни приказки. „Вярвам, че повечето информация, идваща от Еверест, ще е по-добра за всички“ – казва той. □

Инструментариум

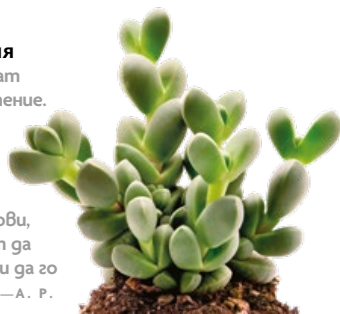
1. Устройство за защита от гръмотевици 2. Ветропоказател 3. Неръждаем анемометър с 3 вятърни чаши (скорост на вятъра) 4. Крилат анемометър (скорост и посока на вятъра) 5. Сателитно устройство за свързване 6. Анемометър с тръба на Пито (налягане на вятъра) 7. Сензор за температура и относителна влажност на въздуха 8. Балансмер 9. Соларни панели 10. Защитни калфи, съдържащи регистратор на данни, сензор за атмосферно налягане, радиопредаватели и батерия. Инструментите в синьо са подновени или са добавка към първоначалните на станцията от 2019 г.

ВЕСТИ
ОТ ПРЕДНАТА ЛИНИЯ
НА НАУКАТА
И НОВИТЕ ИДЕИ

Зелена (и растяща) енергия

Учените вече могат да добиват електричество от живо растение. При фотосинтезата светлината задвижва потока от електрони от водата. Прикрепяйки проводници към листото на растение от сем. Аизови, вид сукулент, учените успяват да впрегнат електронния поток и да го превърнат в електричество. — А. Р.

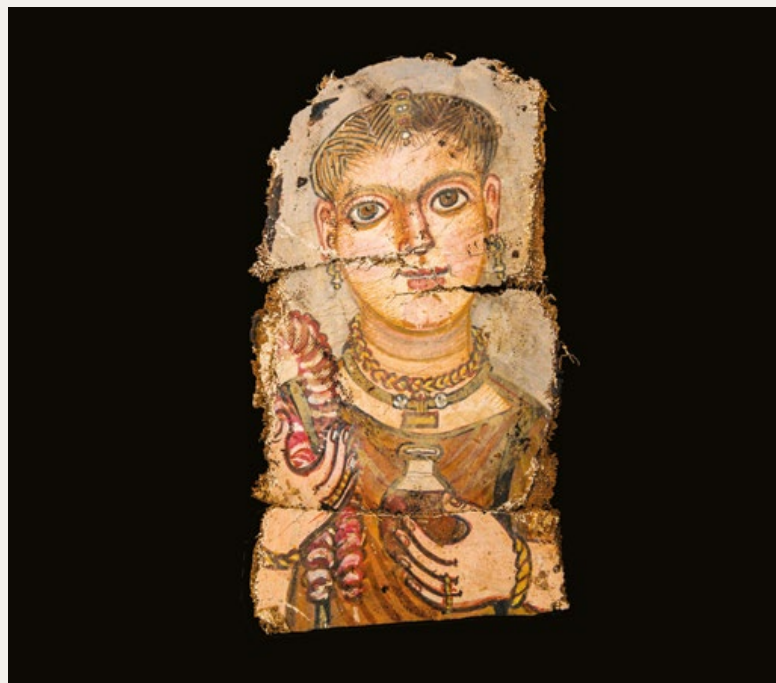

ЖИВОТИНСКО ПОВЕДЕНИЕ

Птица с въграден чадър

Черната чапла (*Egretta ardesiaca*), която се среща в Субсахарска Африка, има хитър начин да ловува. Когато лови дребни рибки в плитките води, тази черна като възлен птица разперва крилете си подобно на пернат чадър, хвърляйки сянка, която привлича рибите, търсещи укритие. Изглежда, че тъмният плащ пречи на рибите да забележат чаплата, а тя ги съзира по-лесно.

— АНИ РОТ

АРХЕОЛОГИЯ

ПОРТРЕТИ НА МЪРТВИТЕ

ЕГИПТЯНИТЕ ПОГРЕБВАЛИ ПРЕДСМЪРТНИ ПОРТРЕТИ
ЗАЕДНО С МУМИФИЦИРАНИТЕ ОСТАНКИ

Смята се, че в продължение на 3 хилядолетия в Египет са били мумифицирани десетки милиони хора и животни. Много по-редки са портретите на мумифицираните покойници — детайлни рисунки на живи хора, погребани заедно с мумиите им, когато са починали. Няколко портрета на мумии, открити след 2019 г. в гробищата на древноегипетския град Филаделфия, били първите, намерени тук от повече от век насам.

Египтяните харчели много — често едногодишна надница — за уреждане на погребални церемонии и стоки, включително за портрети, казва Лорелай Коркоран, директор на Института по египетско изкуство и археология в Университета в Мемфис, Тенеси. Нарисувани сестествени пигменти, смесени с пчелен восък или животинско лепило, портретите се ценят заради достоверността им, въпреки че някои от тях може и да са били поукрасени — например изобразеният да е с бижута, каквито е нямал.

Известни са около 1300 портрета на мумии, може би много повече чакат да бъдат открити. — ДАНИЪЛ СТОУН

Сканирайте този код със смартфона си, за да видите сенчестите ловни прийоми на черната чапла.

СУПЕРСИЛА

Ядреният синтез може да осигури електричество, без да задълбочи климатичната криза. Гигантски експеримент предлага да подложи идеята на проверка.

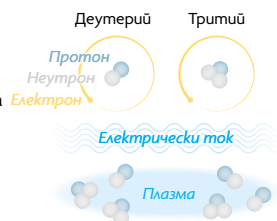
ИЗГОТВИЛИ: МАЙКЪЛ ГРЕШКО И ДЖЕЙСЪН ТРИЙТ

НА ПЛОЩ 180 ХА в Южна Франция се строи експеримент с огромни амбиции: подобна на поничка вакуумна камера, обградена от 10 000 тона магнити и построена с точност до частица от милиметра от многонационален консорциум, опитващ се да въпримчи ядрения синтез, който захранва с енергия звездите.

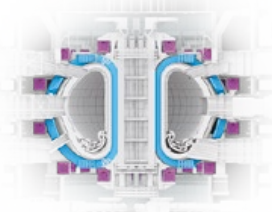
На хартия ядреният синтез е енергийна мечта: изобилие от електричество без ядрени аварии, без въглеродни емисии и без радиоактивни отпадъци с дълъг живот. Строеният се реактор е наречен *ITER* – „пътят“ на латински. Проектиран е да принуди водородни ядра да се сливат в хелий, което ще нагрява стените на реактора. При бъдещите реактори топлинната енергия ще затопля вода, която ще върти електрически парни турбини.

Но опитите да се постигне синтез са инженерен кошмар. Възпламеняването на синтеза в удържана от магнитно поле плазма вътре в устройството, наречено токамак (вдясно), изисква температури от 150 млн. градуса по Целзий – десет пъти по-горещи от ядрото на Слънцето. Когато *ITER* достигне пълния си капацитет (в средата или края на 30-те години на нашия век), той трябва да надхвърли точката на научна рентабилност поне десетократно.

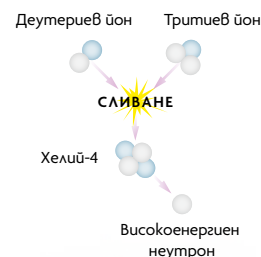
1 Създаване на плазма
Тежките водородни изотопи деутерий и тритий се вкарват в подобния на поничка вътрешен съд на токамака под формата на газ. След това централният електромагнит индуцира в газа ток, който откъсва електрони и така се получава плазма с електрически заряд.

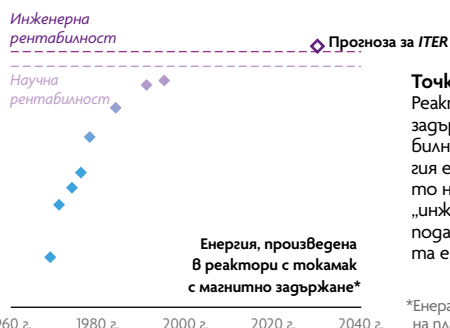
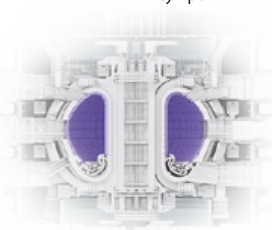
2 Задръжане на плазмата
Осемнайсет свръхпроводящи тороидални намотки създават магнитни полета, които пречат на плазмата да се допре до стените на съда. Всяка намотка трябва да бъде охладена до -269°C .

3 Нагряване на плазмата
Микровълни, радиовълни и високоенергийни атоми деутерий бомбардират плазмата и я нагряват до 150 млн. градуса по Целзий. Двойки ядра деутерий и тритий се сблъскват и сливат, като отделят високоенергийни неутрони.

4 Въпримчване на енергията
Изхвърлените неутрони се блъскат в стените на съда, които са облицовани с берилий и волфрам, за да устоят на високата температура. Охладителните кули на *ITER* ще разсейват топлината.

Точката на рентабилност и отвъд нея
Реакторите за ядрен синтез с магнитно задръжане са близо до „научната рентабилност“, при която произведената енергия е колкото използваната за нагряването на плазмата. По-трудна за постигане е „инженерната рентабилност“, при която подаваната от реактора енергия в мрежата е равна на оборотната.

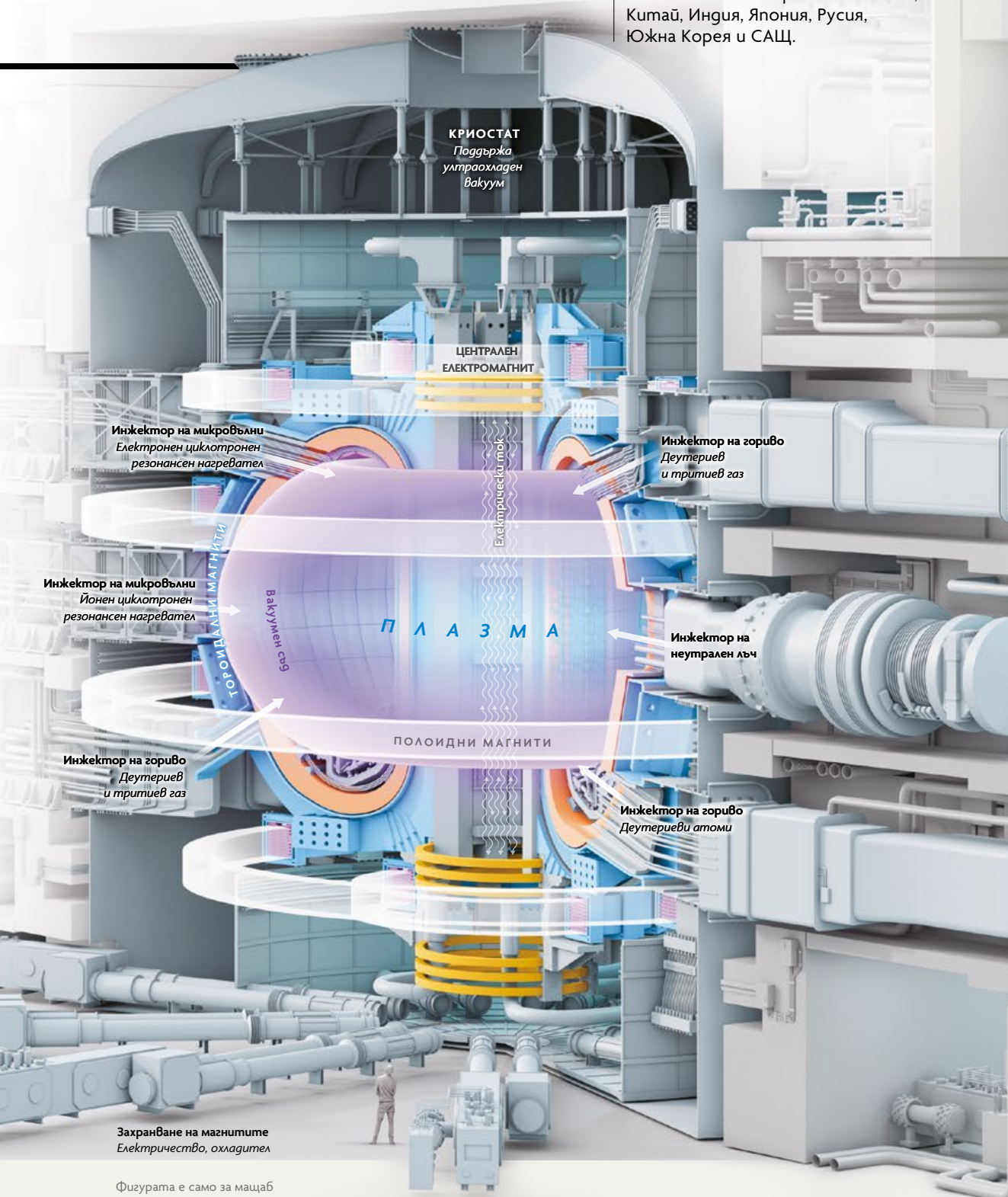
*Енергията се измерва като прогнум от три фактора: температура на плазмата, плътност на плазмата и време на задръжане.

МЯСТО Сен Пол ле Дюранс

МЕСТОПОЛОЖЕНИЕ Прованс, Франция

ХАРАКТЕРИСТИКА Голям експериментален реактор за ядрен синтез, който се строи от 27-те членки на Европейския съюз, Китай, Индия, Япония, Русия, Южна Корея и САЩ.

Фигурата е само за мащаб

ХЛЯБ ОТ ПОМПЕЙ

През 79 г. сл.Хр. изригването на Везувий погребало римските градове Помпей и Херкулан под пепел и пемза и овъглило много от органичните останки в тях – включително хляба в помпейските пекарни. Кулинарната археоложка Фаръл Монако проучила историята на един популярен вид хляб и пресъздала рецептата. — АНИ РОТ

1

Panis quadratus

В разкопаната от тях пекарна в Помпей археолозите открили фурна, пълна с овъглени самуни. Името на хляба идвало от четирите вдлъбнатини, направени с връв или тръстика за по-лесно разчупване.

2

Закваска

Тамошните пекари понякога използвали мая, за да вкарат жива закваска в тестото. Освен обичайните днес брашно и вода древните римски пекари често слагали и зеленчуци или гроздово кюспе, за да ускорят ферментацията.

A detailed still life photograph on a rustic wooden background. In the upper right, a large, dark stone millstone is partially visible, with a pile of golden-brown wheat grains spilling out from its base. To the left of the mill, a bunch of fresh green parsley lies on the wood. In the lower left, a small, shallow wooden bowl is filled with wheat grains. In the lower right, two pieces of rustic, dark-brown bread are shown, one of which is broken open to reveal a soft, porous interior. The lighting is warm and directional, creating strong highlights and shadows that emphasize the textures of the wood, stone, and grain.

3

Древно зърно

По време на разкопките на пекарната в Помпей до хлябовете *Panis quadratus* била открита и пшеница – *Triticum aestivum*. С разрастването на Римската империя пшеницата се наложила като зърно за хляб.

4

На трапезата

Плътен и с хрупкава кора, хлябът е идеален за топене във вино, супи и сосове – казва Монако. Тя смела зърното с ръчна каменна мелница (горе вдясно), за да получи едрото брашно на древните римляни.

КЕРАМИКАТА НА НОЩТА

В МЕКСИКО ДРЕВНО ИЗКУСТВО
СЕ ВЪЗРАЖДА КАТО УСТОЙЧИВА
АЛТЕРНАТИВА НА ПЛАСТМАСАТА

ТЕКСТ: РАЧНА САЧАСЕН
СНИМКИ:
МАРИСЕУ ЕРТАЛ ГАРСИЯ

Красива и функционална, каната „Бартоло“ на „Колективо 1050“ е завръщане към традиционните корени на черната керамика.

СПОРЕД ЛЕГЕНДАТА глината в село Сан Бартоло Койотепек е благословена. Занаятчиите, които я използват за направата на прочутата *баро негро*, черната керамика от Оахака, ревниво палят тайните ѝ.

Но 66-годишният Амандо Педро Мартинес е изключение. Искри пропукват от пръстеното огнище в ателието му, докато пред очите му бърка с покрити с плат ръце във все още неизстиналата пещ и една по една вади гладки абаносови паници.

Изработени от глина, добита от склоновете на Сиера Мадре от другата страна на долината, в началото съдовете имат цвят на мокра кал. След като погълнат горещината и пушеците на пещта, те добиват лъскави сиви и черни оттенъци, напомнящи за здрач.

Не е чудно, че народните приказки на запотеките наричат *баро негро* „керамика на нощта“.

Педро Мартинес продължава занаятчийска традиция, датираща отпреди повече от 2500 години. Съвсем близо до ателието му покрай широките улици се редят семейни работилници, където цели родове се трудят рамо до рамо и превръщат глината в съдове и фигурки. Туристи пристигат с организирани автобуси, за да си купят характерната черна керамика – само че всъщност не виждат традиционните продукти.

Когато калаят, алуминият и пластмасата започнали да изместват водонепропускливите съдове от черна глина, занаятчиите се приспособили към променящия се пазар – въвели нови форми, започнали да предлагат декоративни предмети и вкарвали различни техники като гравирани мотиви и пластични калъпи. Въпреки че промените помогнали за оцеляването на черната керамика – някои биха казали дори за процъфтяването ѝ, те също така компрометирали историческата връзка на селото с глината.

Въпреки това талантливо ново поколение, включително кооперативът „Колективно 1050“, където Педро Мартинес е член, връща черната керамика обратно към утилитарните ѝ корени. Паралелно с това занаятчиите привличат вниманието към сложния замисъл и присъщата устойчивост на това изкуство – антигост за пластмасата за еднократна употреба.

„Баро негро е мегафауната на оахакската керамика – казва документалният фотограф Ерик Миндлинг, автор на *Fire and Clay: The Art of Oaxacan Pottery*. – Тя е най-разпознаваемата, но възходът ѝ зависи от богата керамична екосистема.“ Миндлинг е обиколил над 70 села из цяла Оахака и е открил поне толкова вариации в керамичните стилове.

Най-ранните екземпляри черна керамика били открити в Монте Албан – крепост на мезо-

американските запотеки и миштеки, датираща от 500 г. пр.Хр. На около 8 км от Оахака сити, Монте Албан се издига на ключов кръстопът на трите основни долини в Оахака.

Оахакската керамика се развила, за да изпълнява множество задачи – готвене, съхранение и напояване. Въпреки че основната част от керамиката в областта била направена да поема термичния шок от готвенето върху открит огън, тази в Сан Бартоло Койотепек била различна. Опечена при висока температура в запечатани подземни пещи, баро негро съчетава цвета и непропускливите стени, които се получават от силна карбонизация. Подходяща е за съхранение и пренасяне на течности – но не и за готвене, за разлика от традиционната червена керамика.

„Тук глината е начин на живот – казва индустриалната дизайнерка

Киция Барера, съосновател на „Колективно 1050“, който си сътрудничи с автохтонни гърнчари, за да изкара на преден план гревната система на този занаят, който произвежда и консумира в равновесие със земята – „занаятчийския мироглед“, както го нарича Барера.

В Оахака, където традиционните общности страдат от маргинализацията, глината е неизменна част от идентичността. „Така че ще продължаваме да правим и използваме глина – казва Барера. – Нямаме избор.“ □

В село Сан Маркос Тлапосола на автохтонните запотеки, известно с традиционната си червена керамика, Мария Крус Лопес оформя *комал* – скара. Разнообразните гърнчарски продукти в Оахака включват черна, червена и зелена керамика.

Тозава и сега

ДВАМА ФОТОГРАФИ
ОТРАЗЯВАТ
ОСЕММИЛИАРДНИЯ ЖИТЕЛ
НА ЗЕМЯТА И СЪБИРАТ
ОБРАЗИ И ПРОЗРЕНИЯ ОТ
ДОБРЕ ПОЗНАТИ ИМ СТРАНИ

ТЕКСТ: ДЖЪСТИН ДЗИН И
ЯГАЗИЕ ЕМЕЗИ

КИТАЙ: Той видял как политиката за Ковид се позовава на „по-голямото добро“ – също като ограниченията върху броя на децата по-рано.

Обикновено много се вълнувам, когато се качвам на самолета от Европа, където живея, за Китай. Миналата година обаче, когато тръгвах в командировка, се разминах с цяла армия летищни екипи в пълно защитно облекло и почувствах страх.

През 2022 г., когато тръгнах на петседмично задание да снимам статията за „осеммилиардния“ брой, строгите правила за „нулев Ковид“ в Китай позволяваха на властите да затварят цели градове и да изолират всеки заразен. В резултат полетът ми до Пекин беше отклонен до Сиан, далеч не толкова стратегически град на 1200 км, където започнах 10-дневната си изолация в стая с насочена към вратата камера и високоговорител, откъдето гърмеше предупреждение, ако я отворех. След като ме пуснаха, обикалях свободно, но трябваше да внимавам здравният код на телефона ми да бъде винаги зелен. Това се определяше от почти ежедневни PCR тестове и проследяващи приложения, които проверяваха дали не съм бил в близост до заразен човек. При всеки намек за огнище на вируса бързо заминавах за някъде другаде в Китай, от страх да не ме изолират.

През 90-те години висях с часове на опашка за билети за влак, а пътуването от Пекин до Шанхай отнемаше 24 часа; днес за секунди поръчваш билет по телефона си, а високоскоростният влак взема разстоянието за около 4 часа. Но Ковид

контролът удари спирачките на всичко това, предизвиквайки огромни закъснения и смущения. Когато най-сетне пристигах, често установявах, че фотосесииите ми са отменени заради внезапен локдаун.

Приятели и колеги в Чунцин и Ханджоу ме освещаваша в реално време в кои квартали има огнища, така че да не се окажа в капан. Всичките ми тестове бяха отрицателни, но един ден кодът ми незнайно защо светна в червено и не можех да ходя никъде и да правя нищо. Два дни по-късно отново се промени на зелен, без да дава обяснения.

Около 1,4 млрд. китайци живеяха ежедневно под този контрол. Въпреки това повечето, с които говорех, го толерираха и вярваха, че жертвите са в името на по-висшето благо. Може би е нещо подобно на стоическото отношение на едно по-предишно поколение към политиката за едно дете в името на скокообразния стопански растеж.

Приключих работата си и се върнах в Европа. След броени седмици стана ясно, че търпението на хората се е изчерпало. Китай отговори на ширецото се недоволство от неговите Ковид мерки, като разкара бугките за PCR тестове, цветните кодове и центровете за карантирани. След три години на национална изолация Пекин внезапно се пренасочи към стадния имунитет. Когато се обадох на хората, които бях снимал, за да допълня историите им, открих много от тях болни или грижещи се за болни близки.

Опитах се да предпазя от риск възрастния си баща в Шанхай, но закъснях: беше се заразил. За цястие по-късно се възстанови. – Дж. Дз.

НИГЕРИЯ: Завърнала се и установила, че родният ѝ град „така и не спрял да расте“.

Горчиво е чувството да осъзнаеш, че „вкъщи“ винаги е на едно място. Напуснах дома си на възраст, когато не разбирах, че родителите ми са били наематели. В моята глава къщата си беше наша завинаги. Продължавам да сънувам, че съм в Аба, в бунгалото с три спални, където белите дантелени завеси се отъркват в стъклени жалюзи. В сънищата си виждам малката ниба, царевичката и маниоката, а наред всичко това голямата плумерия, винаги отрупана с цвят.

Аба, в която отраснах, в Югоизточна Нигерия, беше търговско средище с шумни и пренаселени пазари, лоши пътища и хора, които едновременно си викаха и се усмихваха. Освен това се ширеше насилие. Спомням си как по-надолу по улицата може бият някого и никой не обръща внимание на писците му. Баща ми казва да не излизам, когато размириците се разрастват. От оставените на открито изгорели тела се носи воня, а от минаващите пикапи висят момчета, които размахват мачетата и се заричат да преговорят престъпността. Това бяха признаците на една Нигерия, която не разбирах.

ГОРЕ

Роденият в Хонконг опитен фоторепортер Джъстин Дзин, който сега живее в Брюксел, посети Китай, за да заснеме материал за темата на броя – „Осем милиарда“. В централен Шанхай, където все повече млади градски жители предпочитат домашните любимци пред децата, Дзин снимал жена, довела кучето си да поплува в луксозно спа за домашни любимци.

ГУН ИХАН

ДОЛУ

Живеещата в Лагос художничка и фоторепортерка Ягазие Емези снима Нигерия за темата „Осем милиарда“. Тази снимка от началото на 90-те години показва (от ляво надясно) младата Ягазие и по-големите ѝ брат и сестра Акваеке и Джамике, облечени за събитие в селото им в Стара Умуаха, щата Абия, Нигерия.

С ПОЗВОЛЕНИЕТО НА СЕМ. ЕМЕЗИ

Но тази мрачна картина се преплита с тихи улици, където дървени сергии предлагат сапун и сладкиши. Където понякога се отбиват продавачи на фъстъци и замразен йогурт. Именно на такава улица прекарах детството си.

Онова време беше живописно и уютно. През много дни беше безопасно да играя извън портата, да се гоним с колелата и да се състезаваме с ръчни колички. Една нощ луната беше толкова ярка и синя, че всички изтичахме навън, пиццейки от възторг. Спомням си как погледнах настрани към танцуващите фигури на съседите с ясно то съзнание, че никога няма да го забравя.

Преди да си тръгна от къщи през 2005 г., когато бях на 15, целунах котките за довиждане и прошепнах на кучето, че скоро ще се върна.

Върнах се къщи през 2012 г. Домашните ми любимци бяха мъртви, любимото ми бунгало се разпаднаше, а по голямата плумерия нямаше цветове. Собственикът се надяваше, че все по-плачевното състояние на къщата най-сетне ще прогони баща ми. Тогава щеше да събори стени и да построи по-малки стаи за повече хора. Аба така и не беше спряла да расте, а заедно с това растеше нуждата от жилища и работни помещения.

Последния път, когато бях в Аба, през 2020 г., много от къщите на съседите бяха превърнати в църкви, училища, хотели и нощни клубове. Понякога тихата улица непрекъснато минаваха коли. Собственикът беше дал на баща ми да остане още една година в бунгалото. А голямата плумерия в двора беше отсечена. — Я. Е.

8

МИ

МИ

МИ

МИ

МИ

МИ

МИ

МИ

ДЕМОГРАФСКИЯТ
ВЗРИВ

НА СВЕТА ИМА ПОВЕЧЕ
ХОРА ОТ КОГАТО И ДА БИЛО,
НО ТОЗИ ФАКТ ПРИКРИВА
НОВА ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ.
**ПРЕЗ ТОЗИ ВЕК МОЖЕ БИ
ЩЕ ДОСТИГНЕМ ВЪРХА
И ЩЕ ТРЪГНЕМ НАДОЛУ.**
В НЯКОИ СТРАНИ БРОЯТ НА
ХОРАТА ЩЕ ПРОДЪЛЖАВА
БЪРЗО ДА РАСТЕ, ДОКАТО
В ДРУГИ ЩЕ НАМАЛЕЕ.

Стр. 30

ВЪВЕДЕНИЕ

С увеличаването на населението светът ще се изправи пред предизвикателството да изхранва още милиони хора и да се справя с растящата миграция.

Стр. 42

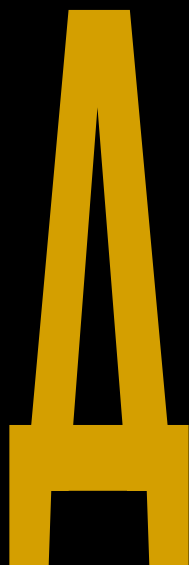
В НИГЕРИЯ

Голяма част от демографския ръст през идните години ще се случи в Африка, където раждаемостта е по-висока в сравнение с повечето други места.

Стр. 64

В КИТАЙ

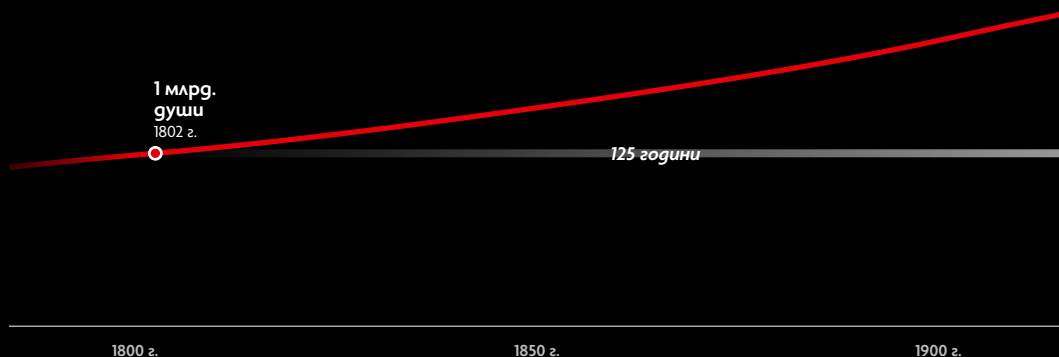
Политиката за едно дете и развиващата се икономика се наговорили да намалят раждаемостта, което доведе до спад на населението.

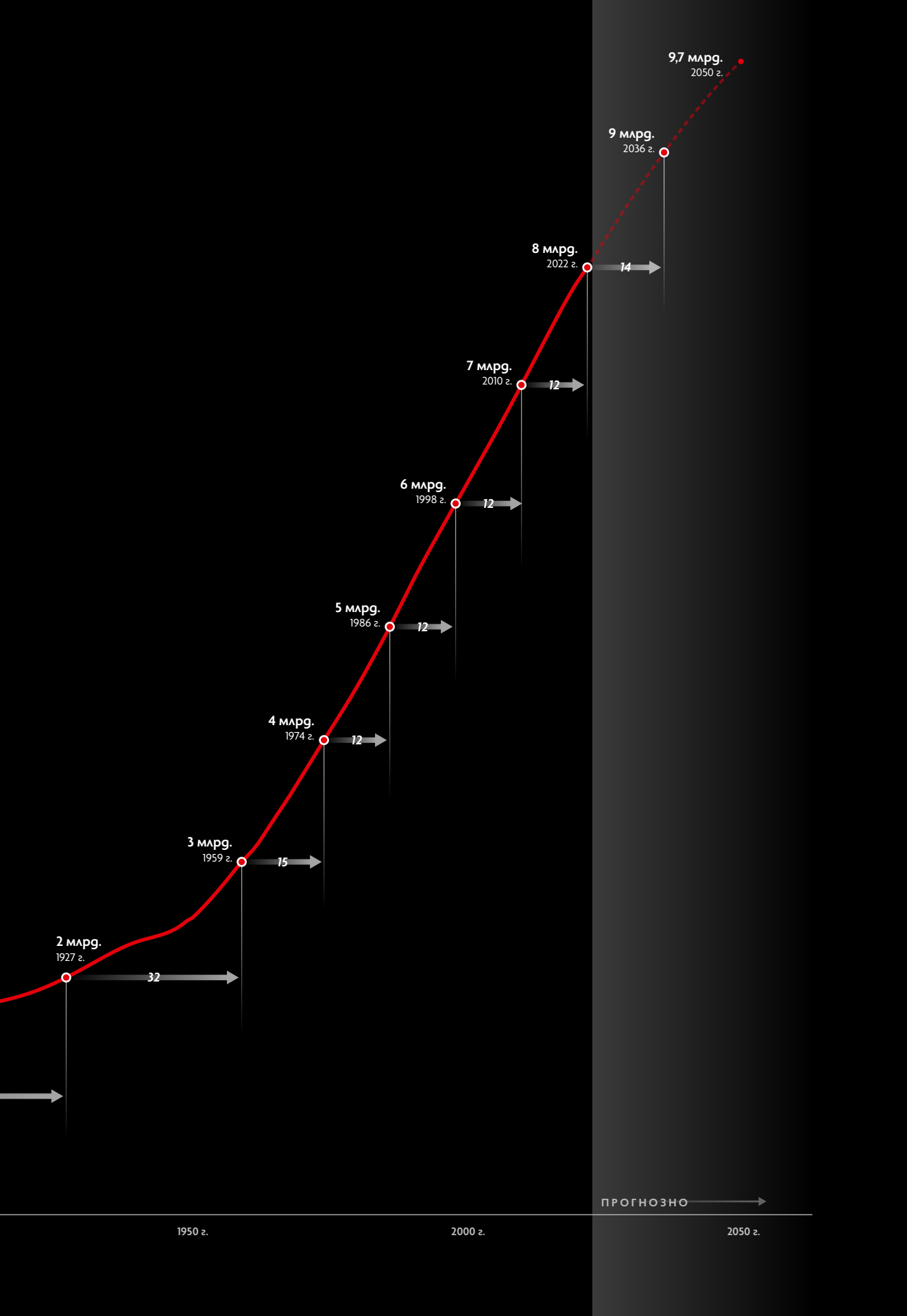

ОСТИГНАХМЕ НОВ ВРЪХ в човешкото пътуване. По данни на ООН миналия ноември броят на хората на Земята нарасна на 8 млрд. Човешкото население се е удвоило за по-малко от 50 години, само от 1974 г. насам. През въпросната година ООН за първи път събира държавите от цял свят на междуправителствена конференция, посветена на демографския ръст. Към онзи момент само три градски агломерации били дом на над 10 млн. души – Ню Йорк, Токио и Мексико Сити. Днес вече са над 30.

Причините за този взрив са добре известни: медицината, санитарните условия и добивите на храни продължават драстично да се подобряват. В резултат детската смъртност намалява главоломно, а средната продължителност на живота расте. Демографите от Международния институт за приложен системен анализ в Австрия и от Института за здравна метрика и оценки в Сиатъл смятат, че броят на хората на планетата ще достигне съответно 9,4 или 9,7 млрд. души по-късно през настоящото столетие. Според експерти от ООН не е изключено да станем 10,4 милиарда.

Тези цифри обаче прикриват една любопитна промяна. Очаква се в някакъв момент между средата на века и 2100 г. неспирната ни експанзия рязко да спре. Отправили сме се към непознати територии. „Има консенсус, че

РАЗДЕЛЕНАТА ДЕМОГРАФИЯ

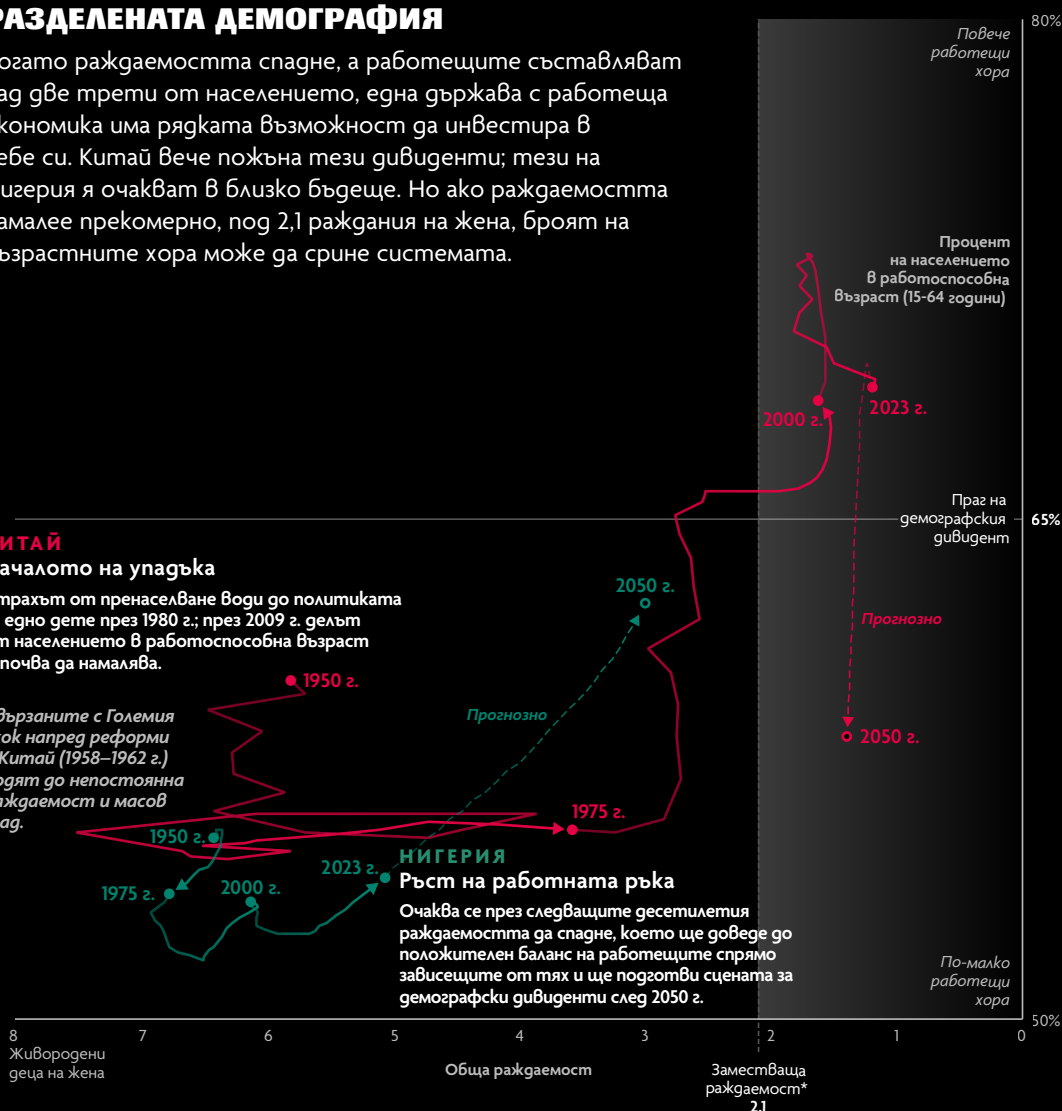
Когато раждаемостта спадне, а работещите съставляват над две трети от населението, една държава с работеща икономика има рядката възможност да инвестира в себе си. Китай вече поглежда тези дивидентни; тези на Нигерия я очакват в близко бъдеще. Но ако раждаемостта намалее прекомерно, под 2,1 раждания на жена, броят на възрастните хора може да срине системата.

КИТАЙ

Началото на упадъка

Страхът от пренаселване води до политиката за едно дете през 1980 г.; през 2009 г. делът от населението в работноспособна възраст започва да намалява.

Свързаните с Големия скок напред реформи в Китай (1958–1962 г.) водят до непостоянна раждаемост и масов глад.

САЩ

Тълпене на едно място

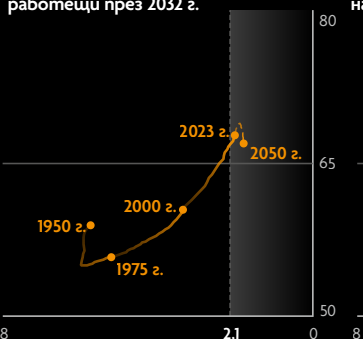
Имиграцията е позволила на страни като САЩ да компенсират намаляващата раждаемост с приток на икономически продуктивни възрастни.

ИНДИЯ

Близко до върха

Нигерия може да погледне Индия като пример какво я очаква; според прогнозите Индия ще достигне най-високия си процент работещи през 2032 г.

ИТАЛИЯ

Към пропастта

Страните с по-възрастна население изпращат предупреждение: когато раждаемостта остане твърде дълго ниска, делът на работещото население рязко намалява.

*Прагове, при които демографските нива – при константна смъртност и нулева нетна миграция – са стабилни.

ДЖЕЙСЪН ТРИЙТ, РАЙЛИ Д. ЧАМПАЙН И ИВ КОНАНТ, NGM; БРАНДЪН ШИПКОВСКИ. ИЗТОЧНИЦИ: „СВЕТОВНИ ПЕРСПЕКТИВИ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО НА ООН“; САМУЕЛ КЛАРК, ЩАТСКИ УНИВЕРСИТЕТ НА ОХАЙО; ЕЙДРИЪН РАФЪРТИ, ВАШИНГТОНСКИ УНИВЕРСИТЕТ; ПАТРИК ХЪВЕЛИН, КАЛИФОРНИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ, ЛОС АНДЖЕЛИС

свѣтовното население ще достигне върхната си точка преди края на века“ – казва Патрик Герланд, който отговаря за прогнозите към Демографския отдел на ООН. Въпреки че броят на хората продължава да расте, днешните деца и някои възрастни могат да станат първите хора от стотици, може би хиляди години насам, които ще видят как населението на Земята спира да расте или дори намалява с неизвестни послѣдствия.

В демографските данни, описващи раждаемостта и дълголетието, се крият поразителни контрасти относно това как ще стигнем дотам. Над половината от прогнозирания за идния четвърт век ръст на населението се очаква да дойде от едва 8 държави в Азия и Африка: Пакистан, Филипините, Индия, Египет, Етиопия, Танзания, Нигерия и ДР Конго. Но към края на века броят на хората може да намалее наполовина в близо 25 други страни, включително Тайланд, Испания и Япония. Как ще се отразят тези промени на неспирно развиващата се човешка история? Можем да научим много от две страни, които са много далеч една от друга и са изправени пред диаметрално противоположни реалности: Китай и Нигерия.

С ПОРЕД ПРОГНОЗИТЕ на ООН в някакъв момент тази година, за първи път от стотици години насам, Китай ще престане да бъде най-многолюдната страна на света и Индия ще го задмине. Китайската раждаемост намалявала дори преди въвеждането на политиката за едно дете през 1980 г. Невероятният икономически растеж на страната увеличил образователните и кариерните възможности за жените и все повече от тях решавали да отложат или да се откажат от майчинството, макар броят на жените в детеродна възраст да намалявал.

Въпреки че хората в Китай живеят по-дълго, населението му – понастоящем ок. 1,4 млрд. души – започна да намалява. Работната ръка, превърнала Китай във фабриката на света, се свива вече от едно десетилетие. Към 2050 г. в Китай може би ще има 500 млн. души на възраст над 60 години. Този дисбаланс между млади и стари ще бъде голямото предизвикателство пред Китай.

Почти на другия край на света положението е различно. Медианната възраст в Нигерия е едва 17 години,

НА ВЪРХА НА СВЕТА

Тези новородени в болница в Нойда, Индия, са сред причините тази година страната да изпревари Китай като най-многолюдна държава на света. След 2050 г. населението на Индия може би ще започне да намалява, но тя вероятно ще остане най-населената страна до края на века.

АНИНДИТО МУХЕРДЖИЙ,
GETTY IMAGES

над два пъти по-малка от китайската. Раждаемостта също спада, но все още е около 5 пъти по-голяма от тази в Китай. Населението на страната, понастоящем ок. 224 млн., може да се увеличи над 3 пъти до края на века. Около една трета от нигерийците живеят в крайна бедност – както и близо половината хора в Индия, която има над 6 пъти по-голямо население. Прехраната вече е проблем: милиони хора в Нигерия са изложени на риск от глад.

К

АКЩЕ СЕ СПРАВИМ с паралелните взривове и сризове? Нито една от прогнозите не обръща адекватно внимание на потенциалния натиск върху изчерпаемите ресурси на Земята.

Рибата и дивите животни вече изчезват с бързи темпове, а климатичните промени се превръщат в най-голямата заплаха досега за биоразнообразието, продоволствената сигурност и достъпа до вода за пиене и напояване.

Само че докато екстремно високите температури, покачването на морското ниво и опасните атмосферни явления вещаят ръст на миграцията, нашите демографски тенденции също биха могли да задействат допълнителни движения между страните, тъй като свиващите се пазари на труда отчаяно търсят работна ръка от другаде. В страни с високи доходи като САЩ имиграцията ще доведе до ръст на населението.

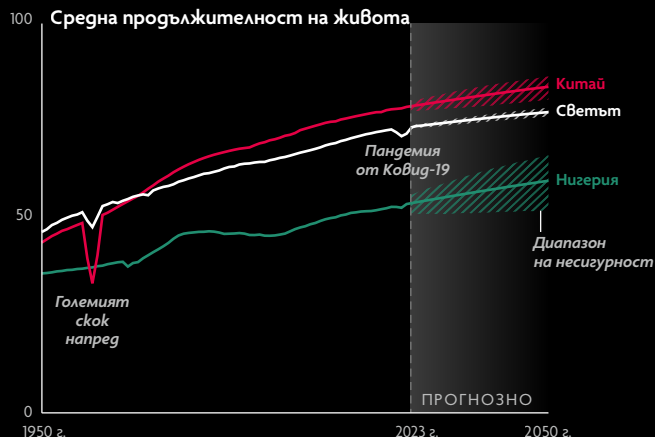
През 1968 г., когато на Земята имало само 3,5 млрд. души, биологът Пол Ерлих се терзаел в своята прочута с песимизма си книга „Популационната бомба“ как заради пренаселеността стотици милиони ще умрат от глад. Вместо това зелената революция – масовото внедряване на торове, механизация и високодобивни култури – преобработила селското стопанство. Устремно летим към бъдеще с много повече хора – но и много по-малко на някои места. Дали човешката изобретателност и наличните още милиарди мозъци ще намерят начини да се справим с тази нова действителност? Може би Нигерия и Китай ще бъдат най-големите експерименти. □

ДЕМОГРАФСКИЯТ РЪСТ НАТИСКА СПИРАЧКИТЕ

Хората в Нигерия и Китай, а всъщност и навсякъде другаде по света живеят по-дълго благодарение отчасти на по-доброто здравеопазване и покачването на стандарта на живот. Но намаляващата раждаемост действа като глобална противометожест на тенденцията към удължаване на живота.

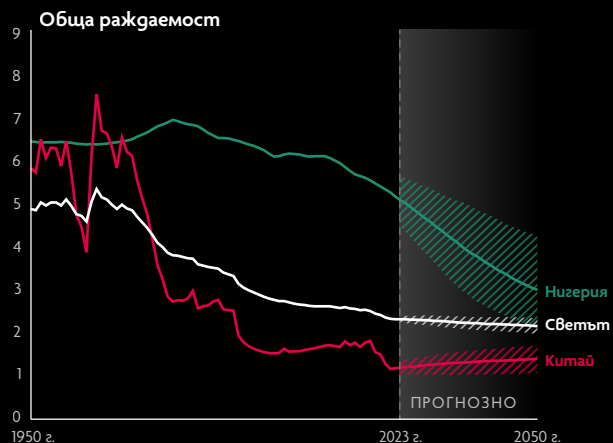
Населението ще застарява

През 2050 г. средната продължителност на живота ще бъде почти 78 години. Дълголетието допринася за ръста на населението. Само че като живеят по-дълго, възрастните хора зависят по-дълго от работещите, което спира икономическия растеж.

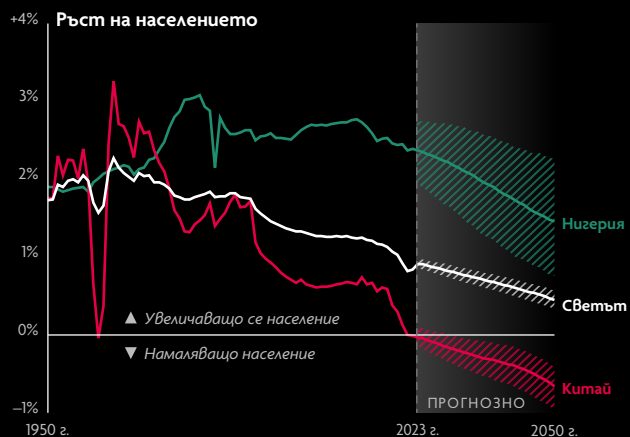
Раждаемостта ще продължи да намалява

Глобалната раждаемост през 1950 г. била 5 раждания на жена; през 2021 г. е спаднала на 2,3, а според прогнозите ще намалее до 2,1 раждания до средата на века.

Страните ще нарастват по-бавно

През 2020 г. глобалният демографски ръст падна под 1% годишно – за първи път след 1950 г. Ако спадът продължи, населението на Земята ще достигне своя пик преди 2100 г.

Когато всяка жена има средно 2,1 деца – което често се нарича заместваща раждаемост, населението остава стабилно. Понастоящем раждаемостта в над две трети от страните е под този праг.

Обща раждаемост по страни
Живородени деца на жена

- 4 или повече
- 2,1-3,9
- По-малко от 2,1 (под заместващата раждаемост)
- Райони с висока гъстота на населението

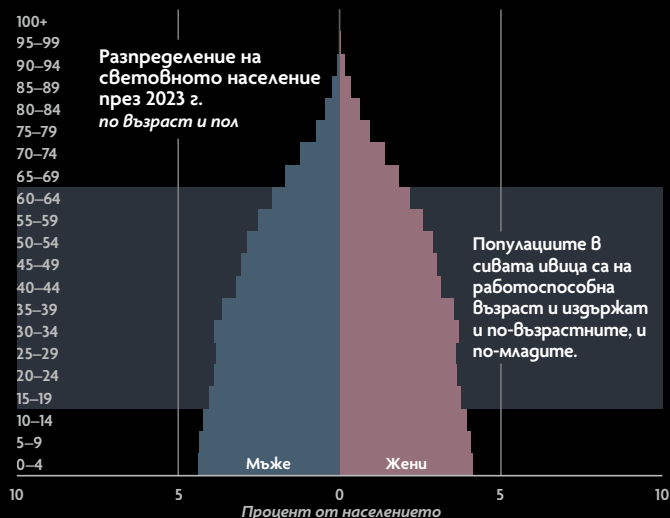

СВЯТ С ПО-НИСКА РАЖДАЕМОСТ

По-големият достъп на жените до образование, заетост и противозачатъчни е допринесъл за намаляването на глобалната раждаемост наполовина от 1950 г. насам. Субсахарска Африка, където тези социални промени не са се случили със същите темпове и където големите семейства продължават да са норма, е последният район на света с висока раждаемост. В резултат много африкански популации ще продължат да растат, докато навсякъде другаде намаляват.

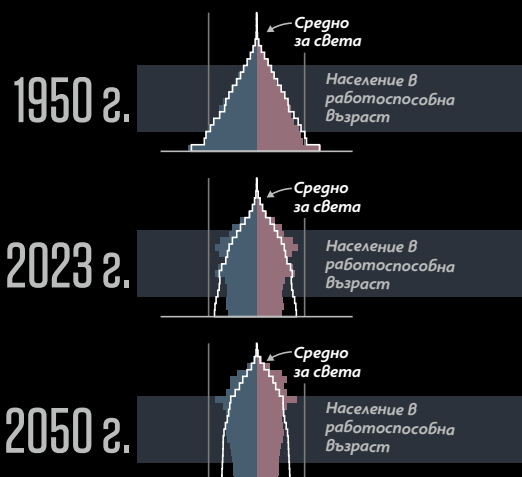
Формата на промяната

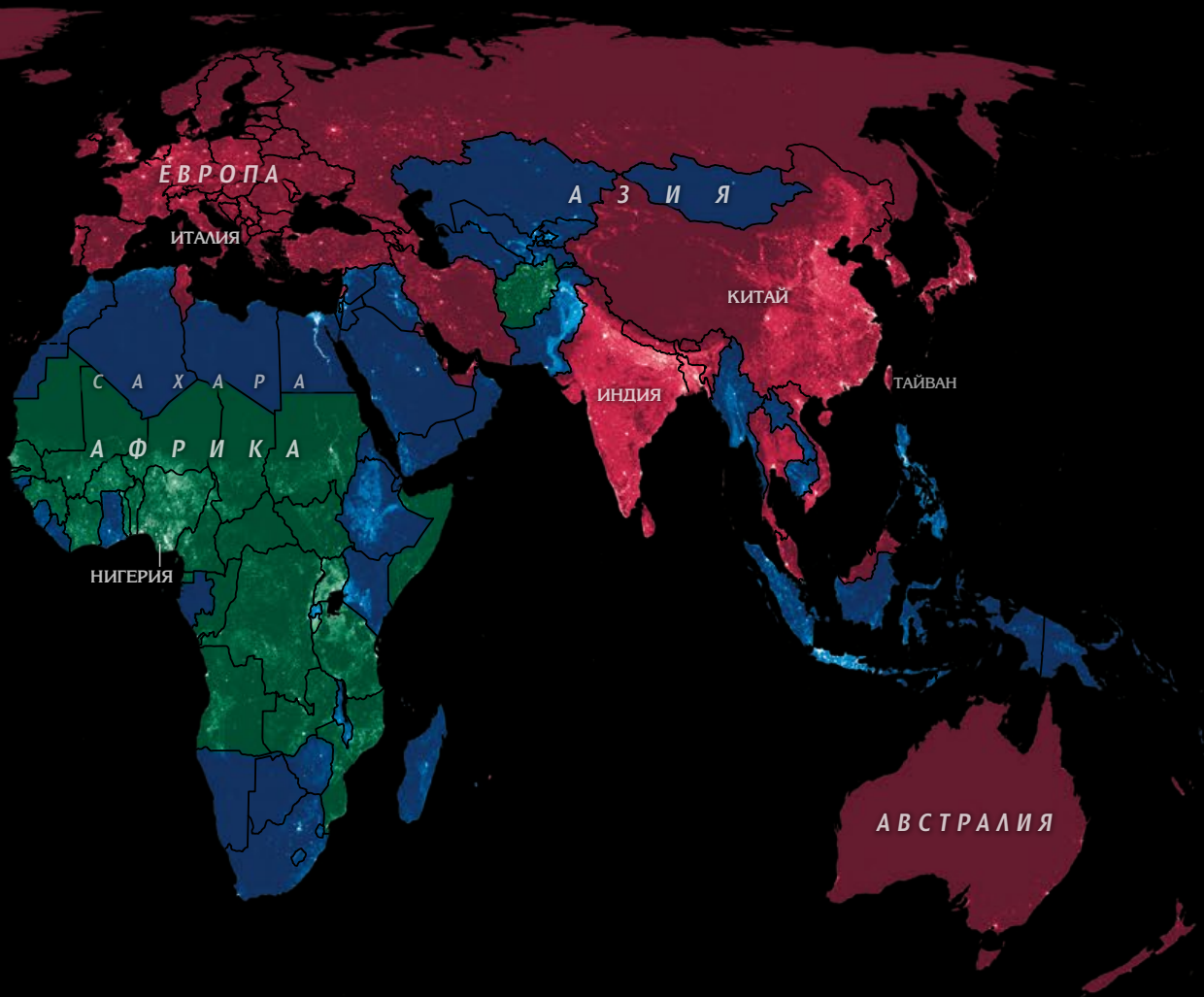
Популационните пирамиди допринасят за илюстрирането на дела от населението на една страна – най-възрастните и най-младите, който зависи икономически от хората в работноспособна възраст. Когато смъртността и раждаемостта в една страна намаляят, пирамидите могат да се променят от такива с широка основа (много млади хора, например в Нигерия) към по-изправнени по вертикала (например в САЩ). Когато има повече възрастни хора, формата натежава в горната част.

КИТАЙ

Раждаемост през 2023 г.: 1,2
Заради десетилетния спад на раждаемостта Китай е с малко по-широка горе пирамида, като ще продължи да се разширява към 2050 г.

ИТАЛИЯ

1,3

Към 2050 г. 36% от населението на Италия ще е на възраст от 65 години нагоре, а под 12% ще са под 15-годишни.

САЩ

1,7

Имиграцията поддържа пирамидата на страната относително стабилна и компенсира постепенния спад на броя на ражданията.

ИНДИЯ

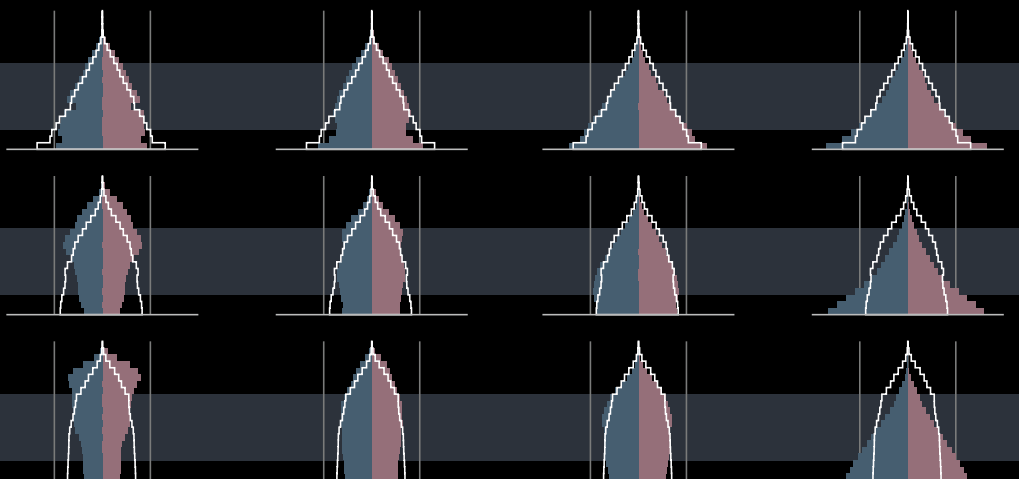
2,0

Страната, която скоро ще стане най-многолюдна, е отражение на глобалната пирамида. През 2050 г. 68% от населението ѝ ще е в работоспособна възраст.

НИГЕРИЯ

5,1

Високата раждаемост ще поддържа широката основа на пирамидата. През 2050 г. над 35% от населението ще бъде под 15-годишна възраст.

НИГЕРИ

КЪДЕТО
НАСЕЛЕНИЕТО
РАСТЕ

ДО 2050 Г. СЕ ОЧАКВА
НИГЕРИЯ ДА НАТЪПЧЕ
377 МИЛИОНА ДУШИ
В ДЪРЖАВА С ТЕРИТОРИЯ,
ПО-МАЛКА ОТ ЕДНА ДЕСЕТА
ОТ ТАЗИ НА САЩ. КАК ЩЕ
ИЗГЛЕЖДА ЖИВОТЪТ ЗА
ЕДНО ДЕТЕ, РАСТЯЩО
В НАЙ-МНОГОЛЮДНАТА
СТРАНА В АФРИКА?

ТЕКСТ: АДАОБИ ТРИСИА НВАУБАНИ

СНИМКИ: ЯГАЗИЕ ЕМЕЗИ

СЕДМИНА С БЕБЕТАТА

След години наред опити за зачеване Фойеке Омаге и съпругът ѝ Еванле по чудо се сдобили с пет близначета. Но отглеждането на три момичета и две момчета ги вкарало в дългове. Нацията, от която ще са част тези деца, ще бъде много различна – до 2050 г., когато те ще бъдат на 29, населението на Нигерия се очаква да нарасне с още 150 млн. души.

НЯКЪДЕ МИНАЛАТА ЕСЕН ЗЕМЯТА ПОСРЕЩНА ОСЕММИЛИАРДНИЯ СИ ЖИТЕЛ, ОТБЕЛЯЗВАЙКИ НАЙ-ГОЛЕМИЯ БРОЙ ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА НАШИЯ ВИД, ЖИВЕЛИ ЕДНОВРЕМЕННО НА ПЛАНЕТАТА.

Националното географско гружество, посветило се на осветляването и опазването на чудесата на нашия свят, финансира снимките на изследователката Ягазие Емези в Нигерия от 2020 г. насам.

ИЛЮСТРАЦИЯ: ДЖО МАККЕНДРИ

Осеммилиардното бебе може да е било всяко едно от около 12-те млн. бебета, родени през този месец по света. Може да се е родило в болница в Токио, във ферма в Уайоминг или в бомбоубежище в Киев. Може да се е появило в бежански лагер в Руанда, в селце в Амазония или в изолирано градче в Арктика. Осеммилиардният жител може дори да е била Езуаку Кендра Оконкво, момиченце с тегло 2,75 kg, родено в Абуджа, Нигерия, на 12 ноември 2022 г., второ дете за Кенет и Амара Оконкво.

Нигерия е правдоподобно предположение, тъй като с 224 млн. души население е най-многолюдната страна в Африка. Благодарение отчасти на скромния напредък в здравеопазването смъртността при новородените е намаляла до 72 случая на 1000 живородени, а средната продължителност на живота е достигнала 53 години (въпреки че и двете числа са доста под целите на ООН). Тези и други фактори, съчетани с традициите, насърчаващи големите семейства,

РАЖДАНЕТО НА СЛЕДВАЩОТО ПОКОЛЕНИЕ

Бременни жени чакат за среща с Итоко Ебиере (в лабораторна престилка), която е работила като акушерка 35 години. Въпреки че нигерийското здравеопазване донякъде се е подобрило, една на 175 майки все още умира при раждане поради липса на здравни заведения и обучен медицински персонал.

са създали една от най-бързо растящите популации в света. До 2050 г. – когато Езуаку ще е на 28 – Нигерия, с територия само около една десета от тази на САЩ, ще има население 377 млн. души, ставайки третата по численост държава в света след Индия и Китай.

Статистиката е решаваща за прогнозиране на бъдещето, но е откъсната от човешките същества, които би трябвало да представлява. Затова нека се вгледаме в бъдещето на Нигерия, родната ми страна, през очите на Езуаку, която ще израсне на място, което ще е много по-различно от онова, в което сме израснали аз и родителите ѝ.

ЕЗИАКУ ЛЕЖИ ТИХО в ръцете на майка си, а кръглото ѝ кафяво личице, с няколко тона по-тъмно от това на майка ѝ, е една от многото черти, които бебето споделя с баба си, на която според роднините прилича. Амара нарекла Езуаку на майка си, пенсионирана учителка, която починала на 71 години, 4 месеца преди да се роди внучката ѝ. Тя страдала от диабет и бъбречни проблеми и била на хемодиализа през по-голямата част от бременността на дъщеря си. Въпреки влошеното си здраве тя не спирала да се тревожи за дъщеря си и за неродената си внучка. „След смъртта ѝ разбрах, че се е обадила на лелите ми и на по-голямата ми сестра, за да им заръча да се грижат за мен, след като

60 ГОДИНИ СВОБОДА

Парад в Лагос отбелязва освобождаването на Нигерия от колониалното управление през 1960 г. Това е най-голямата демократична страна в Африка, но лидерите ѝ се затрудняват да изградят единство между нейните над 200 етнически групи. Президентът Мухамеду Бухари подчертава, че „свободните, честни, достоверни и прозрачни избори“ са от основна важност за успеха на Нигерия, докато населението ѝ расте.

се роди бебето – казва Амара. – Подозирам, че е усещала, че ще умре.“

Амара и Кенет са от етническата група избо от Югоизточна Нигерия, при която *отузбо* е ритуално задължение на бабата от майчина страна да осигури следродилна грижа. През този период тя помага в грижите за новороденото и облекчава дъщеря си в ролята ѝ на майка, като се грижи тя да яде питателна храна с местни подправки, за които се смята, че увеличават кърмата, и да ѝ помага, като масажира корема ѝ с горещ вода, за да се изхвърлят кръвните съсиреци от утробата ѝ. Сестрата на Амара изпълнила традицията вместо майка си.

Раждането на Езуаку в частна болница бележи промяна в сравнение с начина, по който била родена майка ѝ. Амара била родена в „родилното“ в гр. Бенин през 1988 г., когато населението на Нигерия било само 90,4 млн. „Когато бях дете, моята майка ми показва жената, която ѝ помогнала да ме роди – казва Амара. – Не мисля, че беше медицинска сестра, акушерка или нещо подобно. Тогава здравеопазването беше предимно от типа „направи си сам“. Не си спомням някога да съм посещавала болница като дете. Мама просто питаше другите хора какво да прави, ако не се чувствахме добре, и после ни даваше лекарства според съветите им. „Ако имаш температура, вземи това. Ако те боли стомах, вземи онова.“

Много жени в Нигерия все още избират традиционните акушерки при раждане, вместо да отидат в болница – не само защото се доверяват на знанията на тези опитни жени, а също и защото те са близо до дома им и могат да си ги позволят. Нигерийските бебета, родени в здравни заведения, са се увеличили с над 85% от времето, когато Амара била дете, но все още са по-малко от половината от ражданията в страната.

Амара родила първото си дете в държавна болница, но след като дочула тревожни истории за неадекватни грижи в някои държавни болници в столицата Абуджа, решила да роди Езуаку в частна болница. „Имаше разлика в грижите при първото и при второто ми дете – казва тя. – В частните болници получаваш повече внимание.“ Цената била пет пъти по-висока – 140 000 наура (около 130 долара), но Амара и Кенет били готови да я платят.

Според Световната банка съотношението между лекари и пациенти в Нигерия е 1 към близо 2500 в сравнение с 1 към 385 в САЩ. Лошите условия за работа и ниските заплати карат много млади лекари да търсят по-добри възможности на места като Великобритания, САЩ и Южна Африка, оставяйки нигерийската медицинска система с недостатъчен персонал. Между декември 2021 г. и май 2022 г. само във Великобритания са мигрирали общо 727 лекари, обучени в Нигерия. Ако настоящите тенденции продължат, Езуаку ще израсне в страна, където го здравни заведения имат достъп повече хора, отколкото когато родителите ѝ били деца, но все още има остър недостиг на обучени лекари.

Седнала в единствената спалня на апартамента им в предградието на Абуджа – Кубва, Амара люлее спящата Езуаку, докато дъщерята ѝ сестричка Ифешива цъква наоколо. Двойното легло на двойката е спретнато постлано със синьо шалте; в другия край на стаята розова завивка покрива по-малко легло за децата. Амара се усмихва, докато докосва пръстчетата на Езуаку. Прави снимки и видеа на бебето, докато сестричката ѝ я гушка.

Но тази обожаваща детето си майка била леко притеснена, когато разбрала, че отново е бременна. „Чудех се как ще се грижа за бебето, защото не работя“ – казва тя. Кенет го било повече грижа дали ще е момче, за каквото мечтаел. „Бог винаги ще се погрижи за всяко дете, което донесе – казва той. – Оказа се момиче, но това не е проблем. Ще ѝ дам цялата подкрепа, от която се нуждае.“

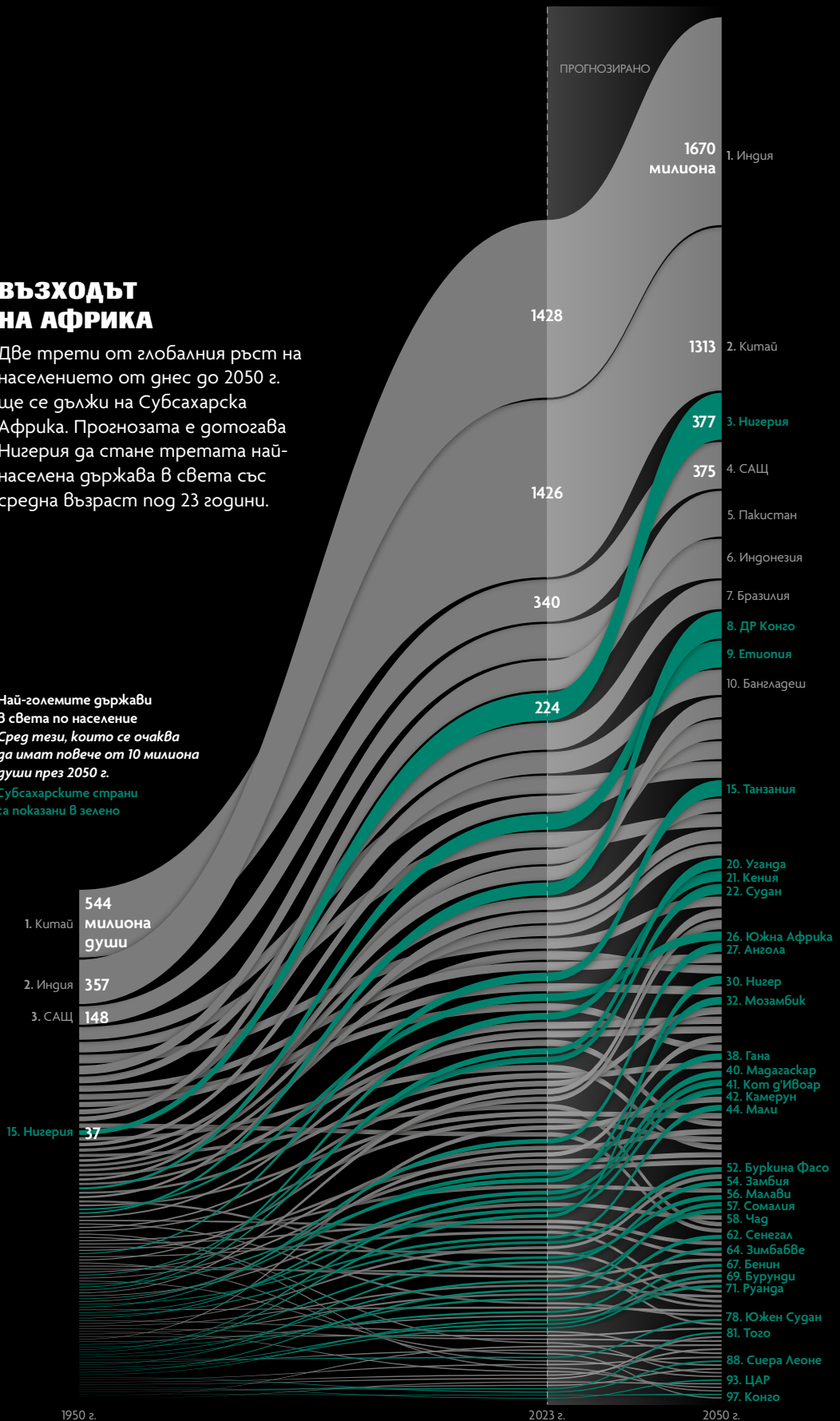
Кенет има диплома по бизнес мениджмънт и когато двойката сключила брак през 2019 г., работел в държавното Министерство на науката и технологиите. Тогава Амара учела за магистър по компютърни науки. Кенет все още е на същото работно място, където месечният му доход е близо 4 пъти по-голям от минималната заплата в страната – 30 000 наура (66 долара) месечно, докато Амара се затруднявала да си намери работа след завършването, въпреки че е кандидатствала десетки пъти онлайн. Броят на безработните нигерийци непрекъснато расте през последното десетилетие. Сега над една трета от нигерийците са без работа, а 17% от безработните са с дипломи от висши училища. Всяка година около 2 млн. студенти се приемат в нигерийските университети

ВЪЗХОДЪТ НА АФРИКА

Две трети от глобалния ръст на населението от днес до 2050 г. ще се дължи на Субсахарска Африка. Прогнозата е дотогава Нигерия да стане третата най-населена държава в света със средна възраст под 23 години.

Най-големите държави в света по население
Сред тези, които се очаква да имат повече от 10 милиона души през 2050 г.

Субсахарските страни са показани в зелено

и политехнически училища, а около 600 000 новозавършили излизат на пазара на труда, но възможностите са недостатъчни. Световната банка изчислява, че в момента страната трябва да отваря 2,5 млн. работни места годишно, за да отговори на търсенето. Този брой ще трябва да се увеличи до 40-те години на века, когато Езуаку би трябвало да завърши колеж, както планират родителите ѝ.

Кенет и Амара едва свързват двата края, като парите им често свършват преди края на месеца. Те рядко си купуват нови дрехи, често използват на кредит предплатените си телефони и не могат да си позволят кола. По-големият брат на Амара, който живее в Абуджа, трябвало да я закара до болницата,

за да роди Езуаку. Родителите на Кенет са починали, а 76-годишният баща на Амара е пенсионер. „С братята и сестрите ми отглеждаме пари, за да се грижим за него“ – казва тя. При все това тяхното положение ги прави част от средната класа в Нигерия, поставяйки ги пред около две трети от сънародниците им.

Амара се надявала да си намери работа, преди да роди второ дете. „Бременността ми не беше планирана – казва тя. – Не мисля, че е важно само да имаш пари. За да обгрижваш едно дете, са нужни много неща.“ Кенет вярва, че някак си ще успеят да задоволят всички нужди на Езуаку, но има една сфера, в която според него може и да не успеят. Като

ДА СЕ СПРАВЯШ С МАЛКО

Емануел и Нвакаезо Евенике живеят с четирите си деца в едностаен апартамент в град Айезунле. Сградата обитават още около 30 души, там няма течаща вода или електричество. Средата за отглеждане на деца е „много лоша“, казва Емануел. И все пак двамата с Нвакаезо успяват да ги пращат на училище и на часове по религия.

дете Амара била най-малката от пет деца, а родителите на Кенет имали седем. Кенет описва дома в детството си като разбунен кошер, в който можело да има до 19 деца, включително братовчеди и други роднини. „Затова да се прибереш вкъщи винаги беше забавно – казва той. Винаги имало с кого да играе. – Децата ми няма да имат такива големи семейства, каквито имахме ние.“

През 1983 г., когато е роден Кенет, раждаемостта в Нигерия надвишавала 7 деца на жена. През 2004 г. правителството въвело 10-годишен план за намаляване на раждаемостта до малко над 4 деца на жена и за увеличаване на употребата на контрацептиви до 30% от сексуално активното население

на страната. През следващото десетилетие раждаемостта спаднала само до 5,5 раждания на жена, а под 10% от двойките използвали контрацептиви. Провалът на тази политика не бил изненадващ. Още от началото много нигерийци порицали препоръката на правителството жените да не раждат повече от 4 деца, въпреки че тя отчасти се базирала на доказателството, че здравето на жените започвало да се влошава след четвъртата бременност. „Хората винаги цитират погрешно тази политика – казва Акани Акинйеми, професор по демография в университета „Обафеми Аволово“. – Твърдят, че е казано да нямаме повече от 4 деца, сякаш това е някакъв закон. Не, случаят не е такъв – казва ми той. – Казано е просто да се вземат рационални решения относно семейното планиране.“

Амара знае за правителствените инициативи за семейно планиране и мисли, че са добра идея. „Вижте колко сме сега, хората се борят за оцеляването си. Богатите в Нигерия плачат, бедните също плачат. На всички им е трудно. Представи си колко по-трудно би било, ако населението нарасне още повече“ – казва тя. Въпреки всичко не използва никакви съвременни контрацептиви, а предпочита естествените методи за семейно планиране, например продължителното кърмене, което намалява фертилността, както и избягването на секса по време на овулация.

„Майка ми ме посъветва да не поставям онези неща, които жените слагат в телата си с цел семейно планиране – казва Амара, като цитира истории, които е чула за страничните ефекти от използването на контрацептиви. – Тя вярваше, че нещата могат да се случват естествено, особено когато се молиш и вярваш в Бог. Засега все още се опитвам да се придържам към съвета ѝ.“ Амара се изкикотва, докато срамежливо признава, че може и да има до 4 деца, тъй като не смята да спира с ражданията, докато не им се роди син. „Ако и третото ми дете е момиче, все пак ще опитам още веднъж“ – казва тя.

Амара не е подложена на особен натиск от съпруга или роднините си да роди момче, но повечето култури в Нигерия ценят високо момчетата. „В някои култури, ако една жена няма син, това е проблем за нея“ – казва Чигера Беноа от инициативата *Population Explosion Awareness* – нигерийска организация с идеална

цел, която се противопоставя на убежденията, каращи двойките да раждат много деца. В някои семейства, когато мъжът почине – казва той, – „изхвърлят жената, завземат цялата собственост на мъжа и казват, че жената няма момче, което да продължи рода. Затова разбирате, че жена, която има 4 или 5 момичета, ще продължи да ражда... с надеждата за момче, защото то е един вид застраховка за бъдещето ѝ.“

Според ООН лесният достъп до семейно планиране и образование, особено за момичетата, е важен фактор за намаляване на раждаемостта. Ако до 2030 г. Нигерия направи и двете общодостъпни, както предлагат някои демографи, страната може да намали наполовина демографския си бум, което означава, че през 2100 г., когато Езуаку ще е на 78, в страната ще живеят 400 млн. души, вместо близо 800 млн., каквато е една от прогнозите.

Отношението към момчетата е сходно и в предимно мюсюлманската северна част на Нигерия, но ситуацията се утежнява от това, че там най-малък процент деца посещават училище, а близо половината от момичетата се омъжват, преди да навършат 15 години. Като дете на родители християни от Южна Нигерия Езуаку вероятно ще има много различен живот от този на момичетата, родени на север. Тя вероятно ще започне официално обучението си като прохождащо дете и ще продължи до университета. Родителите ѝ възнамеряват да я изпратят в частни училища, за да избегнат неуредиците в нигерийските държавни училища, където стаите често са претъпкани, а много от учителите са зле обучени и редовно стачкуват поради липса на заплащане. Сестрата на Езуаку вече посещава частна предучилищна подготовка, която струва 48 000 наира (105 долара) за срок. „Ако искаш добро образование, трябва да имаш солидни средства в джоба си – казва Амара. – Мисля, че образованието е основното нещо, което всеки родител трябва да осигури на детето си. Дайте им добро образование и те вероятно ще могат да намерят по-добър път и по-добри възможности.“

АОРИ И КАТО високообразована възрастна Езуаку вероятно ще се сблъска с едно от най-трудните предизвикателства в страната си: да намира

МЯСТО, КЪДЕТО ДА СИ СЕБЕ СИ

Ашли Околи танцува в нощен клуб в Лагос, който е сред редките гостоприемни места за хора с всякаква сексуална ориентация. Еднополовите отношения са незаконни в Нигерия и все пак през последните 4 години ЛГБТ активистите отбелязват своя месец с представления и протести в някои части от страната.

достатъчно храна. Нигерия харчи 22 млрд. долара годишно за внос на храна и все пак е една от най-гладните страни на света с над 19 млн. души, които през 2022 г. изпитваха критично несигурен достъп до храна. „Първо купуваме храна, а после пестим за другите сметки“ – казва Амара. Продължаващата криза в селскостопанския сектор на Нигерия може да означава, че когато Езуаку стане възрастна, хранителните стоки ще поглъщат много по-голяма част от бюджета на семейството ѝ. Миналата есен нигерийците преживели 20% повишение на цените на храната в рамките на годината – най-голямото от 17 години насам. А дори и ако Езуаку има пари, може да няма достатъчно храна за купуване.

Бившият президент на Нигерия и един от най-прочутите фермери в страната Олусегун Обасанджо намекна за това по време на събитие в Лагос през 2021 г. „Сърцето ми се свида от морето от глави, които преминават пред погледа ми в парковете, на пазарите и под мостовете – заяви той. – Как ще се изхраним при този бум на населението?“

Миналата есен пътувах до гр. Абеокута, за да се видя с Обасанджо, който вече почти 50 години е обсебен от снабдяването на Нигерия с храна. Срецнах се с него на последния етаж на сградата, в която се намира както частното му жилище, така и президентската му библиотека.

Преди откриването на нефт през 1956 г. Нигерия била прочута с дълъг списък от доходоносни култури, например палмово масло, какао и фъстъци, но свърхфокусът на правителството върху суровия нефт довел до пренебрегването на други сектори и някога процъфтяващата селскостопанска икономика постепенно се свила. Обасанджо дошъл на власт през 1975 г., в десетилетие на няколко последователни военни правителства, а по-късно бил избран за два мандата като президент. Опитал се да върне Нигерия обратно към селското стопанство през първия си мандат, който продължил до 1979 г. Започнал операцията „Да нахраним нацията“, която насърчавала всеки нигериец

ВЕЧЕ ОТ ВЕКОВЕ КИТАЙ Е
НАЙ-МНОГОЛЮДНАТА
ДЪРЖАВА.
ТАЗИ ГОДИНА ОБАЧЕ ИНДИЯ
ЩЕ СЕ ВЪЗКАЧИ НА ВЪРХА,
ДОКАТО НАСЕЛЕНИЕТО НА
КИТАЙ ПОЕМА ПО ОПАСЕН ПЪТ
НАДОЛУ. КАКВО СЕ СЛУЧВА,
КОГАТО ЕДНА СТРАНА МИНЕ
ОТВЪД ПРЕЛОМНАТА ТОЧКА?

ТЕКСТ: БРУК ЛАРМЪР И ДЖЕЙН ДЖАН

СНИМКИ: ДЖЪСТИН ДЗИН

КЪДЕТО НАСЕЛЕНИЕТО НАМАЛЯВА

КЪДЕТО
НАСЕЛЕНИЕТО
НАМАЛЯВА

ВЪРЗОПЧЕТА ЩАСТИЕ

Гледачки се грижат за бебетата в родилен център в Хангжоу, докато майките им се съвземат. Подобни частни заведения предлагат на жените, които могат да си го позволят, необходимото време за възстановяване, наричано *дзуо юедзъ* в традиционната китайска медицина. Цената на отглеждането на деца в днешен Китай е ключов фактор за намаляващото население на страната.

МИЛИОНИ В ДВИЖЕНИЕ

Ширният се индустриален град Чунцин в югозападен Китай се разраства бързо в продължение на десетилетия и породил все още живата традиция да се яде „врящо гърне“ в оживени заведения на открито. Смята се, че в гъсто населената градска агломерация живеят над 17 млн. души. Паралелно с разрастването ѝ били строени подземни и надземни железници, които да облекчават задръстванията.

В ЦЕНТРАЛЕН КИТАЙ Е НАЧАЛОТО НА ЕСЕНТА И УЛИЦИТЕ НА СЕЛОТО НА ДИН ЦИНДЗЪ СЕ ОБАГРЯТ В ЗЛАТНО.

Хиляди обелени кочани царевица са подредени в спретнати правоъгълници пред къщите и върната им съхнат на слънце. Жътвата е част от пулса на селския живот в провинция Анхуй – константа, която 35-годишният Дин познава още от детските си години. Само че почти не са останали други традиционни черти. Има изоставени къщи, детският глъч е отишумял. А вече години Дин не успява да си намери съпруга. В селото са останали малко млади жени. А още по-малко са готови да се омъжат за оксигенист, който не може да си купи къща и да плати откуп за булката. „Семейството ми не е богато“ – казва Дин.

Докато бели царевица, лелята на Дин се жалва от негодите на – както тя ги нарича – „изостаналите мъже“. В селото – обяснява тя – има десетки ергени, прехвърлили 30-те и 40-те: самотни мъже като Дин, чиито надежди за любов и семейство се сблъскали с неумолима сила – демографските стресения в Китай.

След десетилетия на намаляваща раждаемост страната е навлязла в необратим упадък

ЕДНО ЕДИНСТВЕНО

Петгодишната Кун Нилин е на гости при прадедо си Лу Дзинфу и прабаба си Джоу Яфън в Шанхай. Двойката има три деца, всяко от които има по едно отроче в съответствие с политиката за едно дете. Нилин обаче е единствената им правнучка.

на населението. Последствията се усещат в места като Анхуей, където желанието на Дин да си намери жена е възпрепятствано и от големия дисбаланс между половете. По времето, когато той се родил, на всеки 100 момичета в Анхуей се раждали 131 момчета – отражение на традиционното предпочитание към синовете, изострено от вече изоставената политика на Пекин за едно дете. Днес в Китай има излишък от около 30 млн. мъже, над половината от които са на възраст за женитба.

Жестоката математика застрашавала да изтласка Дин от брачния пазар. Когато предложил на първата си приятелка, родителите ѝ се дръпнали, тъй като не можел

да си позволи нова къща. Родителите на Дин изкрънкали заеми, за да купят кола и да ремонтират апартамент в съседен град – единствено с идеята да привлечат съпруга. Откупът за булката – зестрата, която да се плати на семейството на младоженката – цял да бъде приблизително 29 000 долара. През годините ангажираната сватовница успяла да склони едва шепя жени да отидат на среща на сяло. Засрамен от неуспеха си, Дин започнал да избягва семейните събирания. „Бяха непоносими“ – казва той. Роднините му предвдквали само една тема: окаяното му положение на „гол клон“ – китайският израз за мъж, който не добавя плод към семейното дърво.

ПОДОБНА ДЕМОГРАФСКА криза може да изглежда парадоксално в страна с над 1,4 млрд. души. През цялата история на Китай усецането за идентичност и сила е било тясно обвързано с огромното му население. Въздигането на Китай като суперсила от XXI в. било подхранено от на пръв поглед безкрайния запас от работници, стотици милиони от които се преселили в градовете. Четири десетилетия на главомаймайващ икономически растеж са обвили Китай в аурата на неувържимо чудовище, тласкано от население приблизително колкото седем Нигерии, 42 Перута или 140 Швеции.

Китай обаче е достигнал повратна точка. Миналата година населението намаляло –

началото на дълбоко пропадане, което според прогнозите на демографите ще продължи до края на века. Основната причина е, че раждаемостта в Китай е спаднала до най-ниското си ниво от създаването на Народната република през 1949 г. Само през последните седем години броят на ражданията е намалял почти наполовина – от 18 млн. през 2016 г. до 9,6 млн. през 2022 г. Дори и раждаемостта да се стабилизира – казват експертите, – населението на Китай все пак ще се свие с 50% или повече до 2100 г.

Спадът се дължи на бързите социални и икономически промени – растящата цена на това да се ожениш и да отгледаш деца и рестриктивната политика за едно дете.

ПОДГОТОВКА ЗА БЪДЕЩЕТО

В забавачницата, която отворила в Шъсиен в провинция Анхуей, Мей Шуюн учи децата да пишат китайски йероглифи. Родителите на осемгодишната Дзин Дзъсюен работят и не могат да я гледат през седмицата.

Сякаш за да отбележи момента, тази година многовековното господство на Китай като най-многолюдна нация ще приключи, а Индия ще го задмине, за да излезе начело.

Намаляващото население на Китай вероятно ще забави или дори ще спре на пръв поглед немумолимия марш на Китай към глобално икономическо господство. Ще може ли свиващата се работна ръка да издържи възрастното население, което се очаква почти да се удвои през следващия четвърт век? И как ще успее Пекин да поощри ражданията, след като ги е потиснал в продължение на три десетилетия и половина? „Това е безпрецедентен, исторически упадък“ – казва социологът Уан Фън от Калифорнийския университет в Бърбайн.

Китай не е единствената страна, която се люшка на ръба на демографската пропаст. Намаляващата раждаемост и увеличаващата се средна продължителност на живота са станали емблематични за индустриализираните градски икономики – комбинация, която е преобърнала демографските пирамиди от Източна Азия до Западна Европа. Китай се е засилил надолу по пътя, прокаран от застаряващите му съседи – Япония и Южна Корея. През 2021 г. Южна Корея имаше най-ниската раждаемост на света – 0,81 деца на жена. Китай не изостава особено с 1,16 – едва половината от „заместващото ниво“, необходимо за поддържане на стабилна популация.

Само че несгодите на Китай са уникално плашещи не само заради мащабите и глобалното му влияние, но и поради едно нежелано отличие: той вероятно ще стане първата страна, която ще остарее, преди да е забогатяла. Въпреки че се е въздигнал като втората най-голяма икономика на света, брутният вътрешен продукт (БВП) на Китай на глава от населението все още е под 40% от японския и 20% от този в САЩ.

Главоломната скорост на преобразяването на Китай го тласнала към преломната точка по-бързо от други страни. Но политиката за едно дете също подействала като катализатор. Въведена през 1980 г., за да предотврати демографски взрив, в крайна сметка програмата ускорила постигането на обратни резултати. Пекин се отказва от тази политика през 2016 г., но раждаемостта продължава да спада.

На планета, чието население се е удвоило през последните 50 години, най-належащият въпрос за Китай и други развити страни може би изглежда странно: как биха могли да се спасят от демографски колапс? Пекин трескаво търси отговори. Върховният лидер на страната Си Дзинпин обеща да „подобри стратегията за развитие на населението“ и да „сздаде система от политики за повишаване на раждаемостта“. Сравнянето с демографската имплозия ще изисква нещо повече от поредната порция социално инженерство. В Китай то дори може да наложи преосмисляне на трънливи проблеми като равенството между половете, имиграцията, грижата за възрастните хора и ограниченията на високите технологии. „Досега нито една страна

ЕДИН СВЯТ ИЗЧЕЗВА

Тиен Съзuo, на 80 години, и съпругата му Ху Джондзъ, на 77, обработват парче земя в покрайнините на Чунцин. Милиони селяни като тях се отказали от земята на своите деди в замяна на апартамент в нов жилищен блок. Китайските власти бързо застрояват земеделските земи в градските покрайнини.

не е успяла да реши този проблем“ – казва демографът Юн Цай от Университета на Северна Каролина (УСК) в Чапъл Хил.

РОДИТЕЛИТЕ НА Шаша Ю, и двамата земеделци, я проклели, че е момиче. Спомня си думите на майка си: „Въобще не трябваше да те раждам“. Въпреки безрадостното си детство Ю направила всичко по силите си, за да спечели одобрението на майка си и баща си. Била сред първите в семейството с диплома от колеж, осигурила си добре платена работа в банка и изплатила тежките заеми на своите родители. Не било достатъчно. Когато наближила 30-те, майка ѝ я съгласяла, че е посрамила

семейството, тъй като не е омъжена и няма деца. Покорна както винаги, Ю си намерила подходящ приятел – колега банкер с пари и маниери. „Исках само да се докажа пред родителите ми“ – казва тя.

Но икономическото преобразяване на Китай – и на самата Ю – променило отношението ѝ към брака и децата – както и на още милиони образовани и изкачващи се по социалната стълбица китайски жени (и много мъже). „Скъсах поводата на традиционните ценности на моите родители“ – казва Ю. Преместила се в Шанхай и станала част от една от най-бързите урбанизации в човешката история. Разделила се с приятеля си, взела под наем апартамент и заживяла сама. Идеята

УПРАЖНЕНИЯ И САМО УПРАЖНЕНИЯ

Бившата концертна цигуларка Сун Синся обучава деца в Шанхай. Заможните китайски родители с едно единствено дете често плащат за извънкласни занимания в името на бъдещия успех на своя син или дъщеря, което допълнително увеличава цената на отглеждането на дете в днешен Китай.

за брак и деца изглеждала като потенциална пречка пред свободата и успеха. „Гледам браковете на моите родители и приятели – казва сухо Ю – и не виждам нищо за завиждане.“

Шааша Ю и Дин Цингзъ са на противоположните краища на стопанския спектър на Китай. И двамата обаче помагат да разберем защо браковете и ражданията в Китай са се смъкнали до най-ниските си нива от десетилетия. През 2021 г. в страната са регистрирани 7,6 млн. бракосъчетания – сриб с 43% спрямо пика през 2013 г. и осма поредна година на спад. Промяната се дължи частично на дисбаланс между половете и все по-високата цена на женитбата, която попречила на Дин. Но социолозите обясняват, че освен

това е отражение на бързо растящите нива на образованост, богатство и урбанизация в Китай – както и – например в случая на Ю – на утвърждаването на правата и автономията на жените. Пандемията от Ковид-19 и многократните затваряния допълнително намалили броя.

На два пъти Ю почти се омъжила. Сега обаче е на 35 и общува най-вече с други професионалистки като нея – силни, независими и необвързани. На Ю ѝ били нужни години на самоанализ, за да преодолее срама, че не е омъжена, и да придобие – както тя се изразява – „по-широк поглед към възможностите в живота“. Родителите ѝ обаче още не са приели, че нито Ю, нито по-възрастната ѝ сестра имат семейства. Съседите им в Шандун до такава степен посрамили двойката, че те се видели принудени да напуснат родното си село.

З А ДА РАЗБЕРЕМ невероятната скорост на демографския обрат в Китай, би било полезно да се върнем назад към 70-те години на миналия век, когато голяма част от света била обхваната от малтусианска паника от предстоящия демографски взрив. Усещането за опасност било особено силно в Китай, където Мао години наред призовавал народа си да прави повече бебета, за да бъде родината им силна. Новото управление на Китай при Дън Сяопин се опасявало, че бързо разрастващото се население ще стъпче филизите на икономическия растеж и ще доведе до поредния глад. „През 70-те години Китай беше толкова беден – казва Цай от УСК, – че вождовете се притесняваха: „Как ще нахраним масите? Как ще накараме икономиката да расте със 7% годишно? Най-бързият начин беше да се ограничи броят на устите за хранене“.

Тази логика довела до експеримента по социално инженерство, който в продължение на 36 години се месел в най-интимните решения на китайските семейства. Китайски лидери са заявявали (без ясни доказателства), че политиката за едно дете е предотвратила над 400 млн. раждания, като е спестила на планетата огромно екологично бреме и е задействала трайния икономически бум, измъкнал – според Световната банка – 750 млн. китайци от бедността. В същото време безбройните критики на политиката изтъкват данни, че наtrapените рестрикции довели до милиони

Мечоопашат рак от вида
Tachypleus tridentatus вдига
тиня от калното дъно
на Морската защитена
област край о-в Пангатаман
във Филипините. След
10-годишни усилия по
възстановяването на
залива на островчето
зелените му води са богати
на планктон и готови
да посрещнат отново
по-големи животни.

ПОД ГОЛЯМАТА

ЧЕРУПКА

МЕЧООПАШАТИТЕ РАЦИ ЖИВЕЯТ
НА ОКЕАНСКОТО ДЪНО ОТ 450 МИЛИОНА
ГОДИНИ. ДНЕС ИГРАЯТ КЛЮЧОВА РОЛЯ В
МЕДИЦИНАТА – НО ТОВА ИМА СВОЯТА ЦЕНА

ТЕКСТ:
ЕЙМИ МАККИЙВЪР
СНИМКИ:
ЛОРАН БАЛЕСТА

В черупката на мечоопашатия рак се крие цяла екосистема. Подобните на власинки обекти по дължината на тялото му са хидроиди – миниатюрни, мъхести безгръбначни, сродни на медузите, – а за щипките му са се хванали поне осем скариди. Мечоопашатите раци са сравнително слабо проучени; малко се знае за това как си взаимодействат с други видове.

М

МЕЧООПАШАТИТЕ РАЦИ са кораби същества. С шиповидни опашки, черупки като каски и остри щипки в края на 8 от 10-те им крака тези древни беззърбначни щъкат по океанското дъно в сравнително непроменен вид от 450 млн. години насам. Успели са да оцелеят след астероида, убил динозаврите. Но да оцелеят след пораженията от

хората може да се окаже по-трудно. Като много морски животни мечоопашатите раци са обект на прекомерен улов за храна и стръв, а застрояването на крайбрежието е съсипало местата, където хвърлят хайвера си. Освен това ги събират масово заради синята им кръв, която съдържа рядък съсирващ агент, ключов за разработването на безопасни ваксини. Кръвта им може да спасява човешки животни, но събирането ѝ често убива животните – най-вече в по-голямата част от Азия, където източват цялата им кръв, а не само част от нея.

Мечоопашатите раци от вида *Tachypleus tridentatus* са загубили повече от половината си популация през последните 60 години. Но на филипинското островче Пангаталан този вид е неочакван символ на устойчивостта. Години наред 4,5-те хектара на острова били опустошавани: сечали се дърва за дървен материал, от мангровите дървета се правели дървени вълглица, а в кораловите рифове се ловяла риба с динамит и цианид. До 2011 г. тези мечоопашати раци, дълги около 40 см, били сред най-големите същества, които оцелели.

Днес морска защитена област Пангаталан отново започва да процъфтява. Усилията да се възстановят рифовете му и да се засеят хиляди дървета са накарали много животни да се върнат.

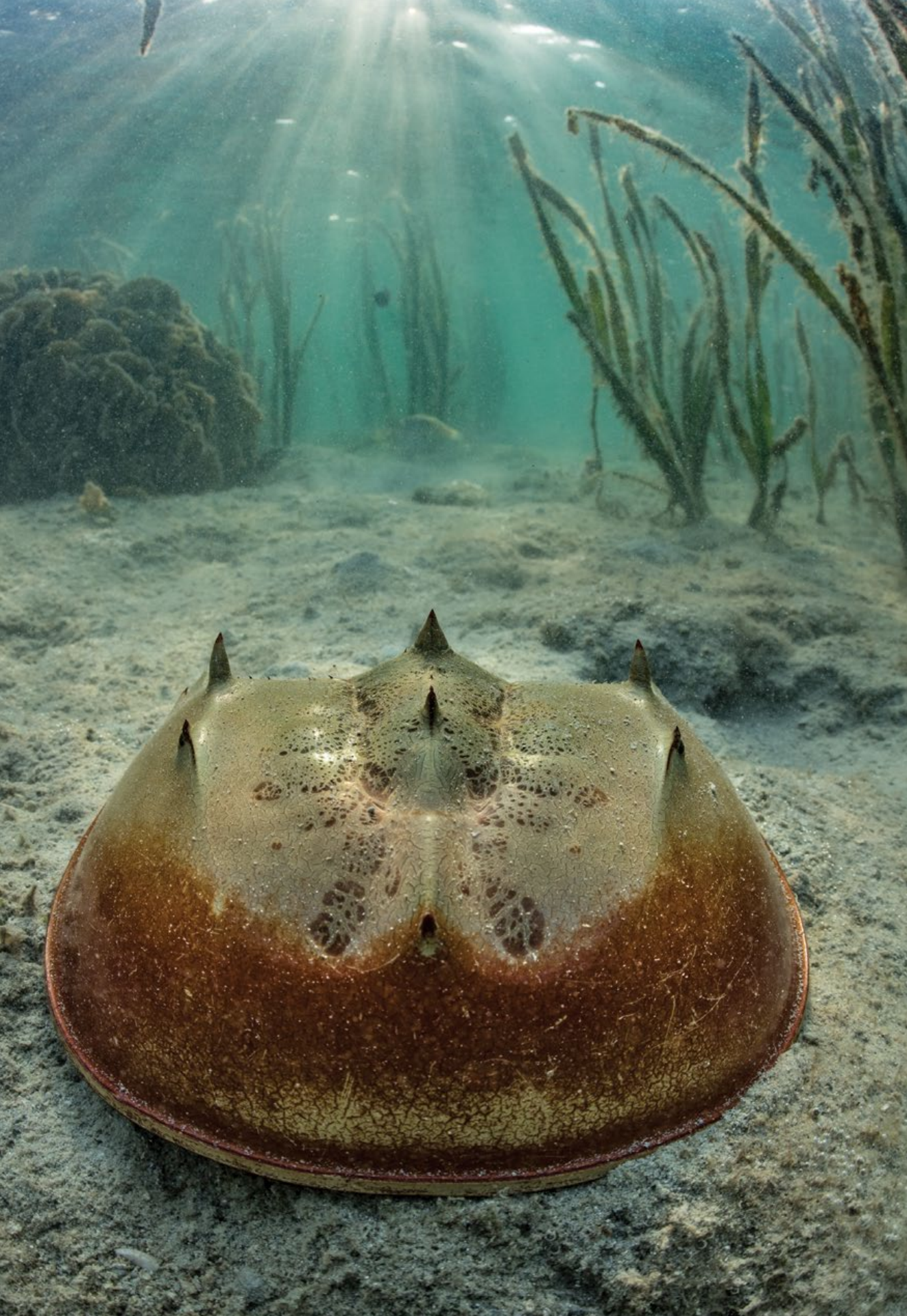
Мечоопашатите раци може да не са така харизматични като слоновете или пандите, но може би ще вдъхновят хората да се грижат повече за дивите животни. Започнахме да ценим повече мечоопашатите раци благодарение на ролята им в разработването на ваксини за Ковид-19. Природозащитниците се надяват тази оценка да доведе до по-добра защита на местообитанията им и по-широкото възприемане на синтетична алтернатива на рачешката кръв – да спасим мечоопашатите раци, така както те ни помогнаха да се спасим. □

Подобен на танк мечоопашат рак се провира из рифа на Пангаталан, облагодетелстван от засяването на мангрови дървета и създаването на изкуствени рифове. Мечоопашатите раци от клас *Merostomata* – което означава „с крака, прикрепени към устата“ – са по-близко свързани с паяците и скорпионите, отколкото с ракообразните.

Ареали на мечоопашатите раци

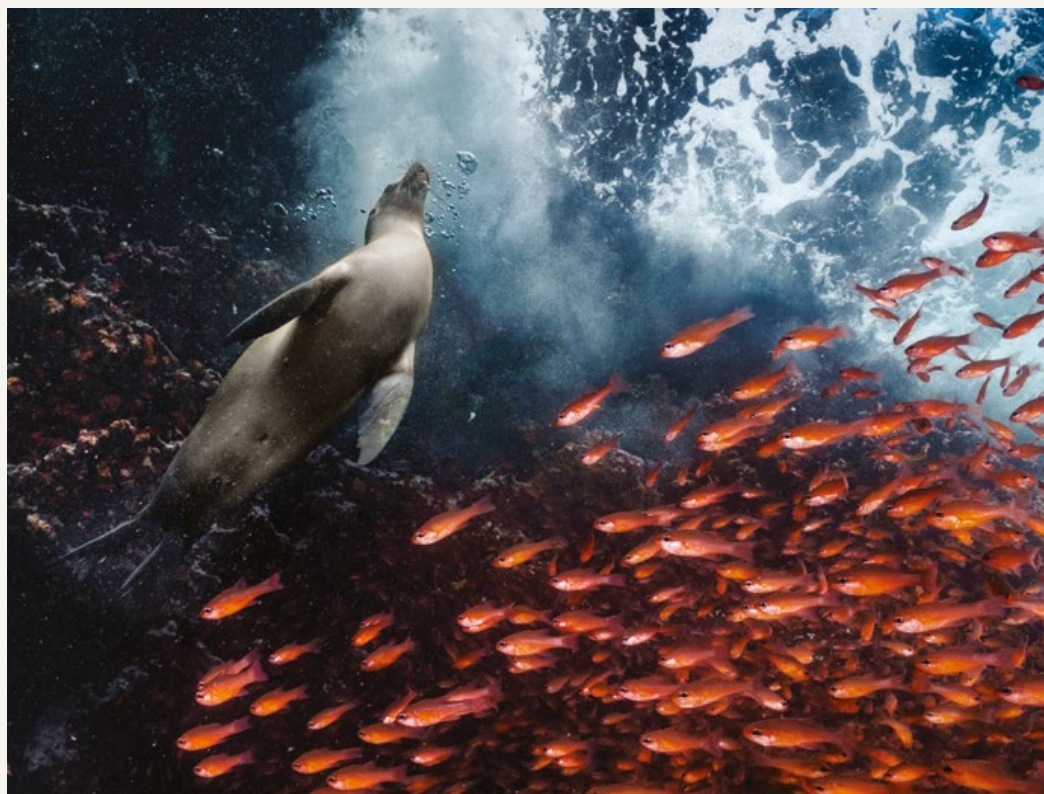
- *Limulus polyphemus*
- *Tachypleus tridentatus*
- ▨ *Carcinoscorpius rotundicauda*
- *Tachypleus gigas*

Това не е извънземен пейзаж – това е изключително близък план на горната страна на корема на мечоопашат рак. Хрилете са от долната страна, а резките и вдлъбнатините показват къде се прикачат към екзоскелета. Тъмните точки отдолу са миниатюрни шипчета, които може би функционират като мустаците на котка.

ИНСТАГРАМ

КРИСТИНА МИТЕРМАЙЕР

ОТ НАШИТЕ ФОТОГРАФИ

КОИ

Изследователка на *National Geographic*, занимаваща се с фотография, насочена към опазването на природата.

КЪДЕ

Казънс Рок, Галапагоски о-ви, Еквадор

С КАКВО

Sony Alpha 1 с 28-60-мм обектив, във Водонепромокаем калъф

Водите около островите Галапагос, добре познатата гореща точка на биоразнообразие, може скоро да станат по-богати. През 2021 г. Еквадор, Колумбия, Панама и Коста Рика се съгласиха да обединят морските си резервати, за да създадат защитена зона с площ над 518 000 кв.км по миграционните маршрути на китовите, акулите и морските костенурки. Митермайер прекара три месеца в Източния Тихи океан, заснемайки различни видове, включително тези риби кардинали, които се стрелкат покрай галапагоски морски лъв. „Гмуркането тук ме кара да вярвам в едно по-добро бъдеще“ – казва тя.

National Geographic е най-популярният бранд в Инстаграм с над 334 млн. последователи. На тази страница поместваме снимки от нашите профили: **@natgeo**, **@natgeotravel**, **@natgeointhefield**, **@natgeoadventure**, **@natgeoyourshot**.